

Samverkan för att lösa problem med innanförskapet

Rapport från en förstudie

2 mars 2016

Författare: Mikael Stigendal, Malmö Högskola

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	3
-----------	---

1. Ansökan	4
------------	---

1.1 Förstudiens syfte	4
1.2 Utmaningarna	4
1.3 Arbetssättet	5
1.4 Målen	6
1.5 Omformulering av syfte och mål	6

2. Utvecklingsgruppens möten	8
------------------------------	---

2.1 Möte 1 (3 februari)	8
2.2 Möte 2 (14 mars)	8
2.3 Möte 3 (7 april)	9
2.4 Möte 4 (12 maj)	13
2.5 Möte 5 (2 juni)	15
2.6 Möte 6 (25 augusti)	18
2.7 Möte 7 (8 september)	20
2.8 Möte 8 (22 september)	22
2.9 Möte 9 (6 oktober)	23
2.10 Möte 10 (3-4 november)	24

3. Citispyce	26
--------------	----

3.1 WP2: Städerna i sina nationella sammanhang	26
3.2 WP3: Förutsättningar i Sofielund	28
3.3 WP4: Intervjuer med ungdomar	29
3.4 WP5: Val av pilotprojekt	30
3.5 WP6: Lösningar på problem?	31

4. Malmökommissionens två rekommendationer	33
--	----

5. Slutsatser	36
---------------	----

5.1 Kunskapen om samhällsproblemet	36
5.2 Test av samverkansmodell enligt Pentahelix	38
5.3 Grund för ett genomförandeprojekt	39

Appendix: Deltagande aktörer i utvecklingsgruppen	42
---	----

FÖRORD

Under 2014 genomfördes förstudien ”Sektorsöverskridande samverkan för social hållbarhet”. Förstudien, som finansierades av Europeiska Socialfonden, engagerade Centrum för Publikt Entreprenörskap, Nätverket – Idéburen Sektor Skåne, Hållbar Utveckling Skåne – Skåne, Rädda Barnen, Region Skåne, Malmö Stad, Länsstyrelsen Malmö Högskola och PwC som partners.

Den kom till utifrån vetenskapen om att komplexa samhällsproblemen, och försök till lösningar, ofta fragmenteras i olika stuprör utan ett holistiskt perspektiv. Vi såg att det behövdes en ny sorts samverkan som grundas på jämlikhet, prestigelöshet och fokus på att hitta gemensamma insatser för en hållbar samhällsutveckling. För att finna lösningar som inte fragmenteras i olika politikområden eller stuprör såg vi att alla sektorer, inklusive medborgaren, behöver involveras i problem- och lösningsformuleringen.

Förstudien testade därför tre olika typer av samverkans- och lärandeprocesser för att möta utmaningarna. Genom dessa skapades en grund och förståelse för hur arbetet med samverkansprocesser och lärande för förändring kan utvecklas vidare. En aspekt i detta är att flera processer behövs samtidigt för att vi skall uppnå systemförändring, men dessa måste sättas samman i en samlad struktur och tydliggöras kontinuerligt för att lärandet skall ske i många led.

I *Kunskapsresan* testades sektorsöverskridande lärande och kompetensutveckling för att öka kunskapen och förståelsen mellan sektorer, men också lärande om nya lösningar. *Tankesmedjan* testade att skapa en arena för civilsamhällesorganisationers roll och förutsättningar i samhällsutvecklingen. Arbetet som skedde i *Utvecklingsgruppen* blev ett operativt test för hur en kunskapsallians kan se ut och arbeta. Processen och lärandet som skedde i det sammanhanget är det du kan läsa om i denna rapport.

Ett stort tack riktas till alla som engagerade sig i förstudiens arbete! Ni var många som gav av ert engagemang och er tid, ibland visste ni nog inte att ni var en del av detta sammanhang. Så var också tanken, att bygga broar mellan redan existerande verksamheter och aktiviteter. Inte att marknadsföra just denna förstudie. Ett särskilt tack behöver riktas till Utvecklingsgruppen och speciellt Mikael Stigendal för era kreativa bidrag och för att ni efter förstudien fortsatt arbetet vidare på olika sätt i era respektive sammanhang. Förstudien har på så vis spridit sig på mer än ett sätt.

Elin Dagerbo (CPE) och Maria Lagneby (Nätverket) ska också uppmärksammas med stora tack då de koordinerade Kunskapsresan respektive Tankesmedjan.

Med hopp om vidare samverkan,
Alexandra Fritzson,
Koordinator för Utvecklingsgruppen

INLEDNING

Under 2014 genomfördes ett förstudieprojekt, finansierat av ESF, med namnet "Sektorsöverskridande samverkan för social hållbarhet". Projektet leddes av Rädda Barnen. Det genomfördes i samverkan med Centrum för Publikt Entreprenörskap (CPE), Hållbar Utveckling Skåne (HUT), Länsstyrelsen Skåne, Malmö Högskola, Nätverket Social Ekonomi Skåne (NSES), Region Skåne och Price Waterhouse Coopers (PWC). Projektet bestod av tre delar, kallade "testbädd av pentahelix", "kunskapsresa" och "civilsamhället 3.0". Denna rapport är kopplad till det första delprojektet där samtliga partners fanns representerade i en utvecklingsgrupp som träffades 11 gånger under året.

Syftet med rapporten är att gå igenom, analysera och sammanfatta utvecklingsgruppens arbete och dra slutsatser utifrån det. Rapporten bygger på minnesanteckningar och material från utvecklingsgruppens möten men också på rapporter från Citispyce, det EU-projekt som vi bestämde oss för att vi skulle koppla ihop förstudien med. En första version av rapporten skrevs i november och diskuterades sen på utvecklingsgruppens möte den 8 december 2014. Detta möte har sen inte analyserats på samma sätt som de övriga mötena utan de synpunkter som framkom har inarbetats i denna slutversion.

Jag har tagit min utgångspunkt i ansökan och analyserat den för att ta reda på vad det var vi skulle göra. I min analys av ansökan har jag också tagit fasta på vad som inte står där men som man på goda grunder kan hävda borde ha stått, dvs. sådant som det inte står att vi skulle göra men som vi borde ha gjort och kanske i själva verket har gjort. Genom analysen har jag skaffat mig en uppfattning om vad jag bör uppmärksamma och leta efter i minnesanteckningar och annat material. Om allt detta handlar kapitel 1. Det mynnar ut i ett förslag på omformulering av mål och syfte.

I kapitel 2 går jag igenom utvecklingsgruppens möten utifrån minnesanteckningar och material. Inför flera av mötena hade någon av deltagarna fått i uppdrag att göra en s.k. spaning. Med det menades en aktuell betraktelse och spanaren fick själv bestämma vad vederbörande ville ta upp. Dessa spaningar har sen sammanfattats av respektive spanare och de finns inlagda i rutor.

Kapitel 3 handlar om det EU-projekt som ESF-förstudien kopplades ihop med, Citispyce (Combating

Inequalities through Innovative Social Practices of and for Young People in Cities across Europe). Kopplingen till Citispyce har för ESF-förstudien möjliggjort bl.a. en tillgång till idéer och teorier, insyn i projekt från andra delar av Europa samt jämförelser. Genom att inkludera även ungdomar kunde ESF-förstudien bli ett pilotprojekt i Citispyce. Därigenom kom vi med i ett sammanhang som satte en konstruktiv press på oss och stimulerade till kreativitet. Det innebar också att det skrevs en särskild rapport om oss i Citispyce och det vi har gjort i ESF-förstudien har därmed fått en internationell spridning.

Under året som gick talades det mycket om Malmökommissionen. För att vi ska kunna förtydliga kopplingarna till kommissionens två huvudrekommendationer har jag skrivit en sammanfattande text om dem. Det är vad kapitel 4 handlar om. I kapitel 5 är det sen dags att dra slutsatserna. De dras i förhållande till de två mål som analysen av ansökan i kapitel 1 mynnar ut i. Därutöver drar jag slutsatser om vad man bör arbeta vidare med.

1. ANSÖKAN

Jag ska börja med att analysera ansökan. Kanske kan det tyckas att jag blir lite petig men det jag tar upp kan motiveras av att det finns något att lära av det. Dessutom kan det ge uttryck för värderingar vilket författarna av ansökan kanske inte ens är medvetna om. Det kan också ge uttryck för tanke-sätt som rentav kan försvåra för att komma vidare med några lösningar, även detta helt oavsiktligt. Framför allt vill jag ta fasta på det som säger något om förstudiens röda tråd, dvs. vad den ska handla om.

1.1 Förstudiens syfte

Förstudiens syfte sägs i den inledande meningen, under rubriken "Bakgrund och problemanalys", vara "att identifiera och skapa sektorsöverskridande samverkan för att adressera bakomliggande strukturella orsaker till individers arbetslöshet" (s 2). Individers arbetslöshet framställs här som symptomet. Det är "bakomliggande strukturella orsaker" till detta som förstudien ska "adressera". Det kunde ha varit andra symptom men nu har man valt just detta. Det finns det anledning att reflektera över.

Valet av "individers arbetslöshet" kan nämligen tolkas som en avgränsning till individer i de åldersgrupper som kan bli arbetslösa. Därmed faller barn och yngre ungdomar utanför, om nu inte framtida risker för dessa åldersgrupper eller hur äldre familjemedlemmars arbetslöshet påverkar familjen också ska inbegripas men det sägs det inget om. Valet av "individers arbetslöshet" kan också tolkas som oavgränsat eftersom alla inbegrips i en sådan formulering, t.ex. både de korttids- och långtidsarbetslösa. Därmed kan det bli lite svårare att identifiera de bakomliggande strukturella orsakerna eftersom de kan vara så olika.

Efter formuleringen av syftet följer ett stycke som inleds med en mening om å ena sidan utmaningar och å andra sidan arbetssätt. "Samhället står idag inför utmaningar som är svåra att lösa med nuvarande arbetssätt." Jag ska ta mig an utmaningar och arbetssätt var och en för sig och börjar med utmaningarna.

1.2 Utmaningarna

Det sägs att samhället står inför stora utmaningar. De sägs dessutom vara svåra att lösa med nuvarande arbetssätt. Om vi börjar med utmaningarna så ger formuleringen "står inför" uttryck för att vi inte befinner oss i denna situation ännu utan vi "står in-

för" den, ungefär som när man står utanför dörren till en affär och ännu inte har gått in. Det är först när vi har gått in i affären som vi utmanas. Och det har vi tydligen ännu inte gjort utan vi står där utanför, ännu inte utmanade. Det är således inte dagens situation som är utmanande utan den som gäller i nästa steg. Utifrån denna formulering verkar det vara frid och fröjd med dagens samhälle. Var det verkligen så som författarna till ansökan menade?

Det är viktigt att fundera också lite över valet av ordet "samhället". Vem och vad är det? Vem är det som kommer att utmanas? Är alla på väg in i affären? Är samhället något enhetligt och där alla utmanas? Kan inte valet av ordet "samhälle" dessutom ge intryck av att vi alla har samma möjligheter att göra något åt det?

Valet av ordet utmaning kräver också en liten reflektion. Enligt Nationalencyklopedin betyder det "handling varigenom någon uppmanas till kamp eller tävling med personen i fråga". Är det så man ska se på det, dvs. som en uppmaning till kamp eller tävling? För vem är det i så fall en utmaning? Är det en utmaning för den långtidsarbetslöse? Bör inte långtidsarbetslösheten snarare betraktas som ett problem för dem som drabbas av den? Valet av ordet utmaning tror jag istället kan bero på en ångest hos oss, vi som vill försöka bidra till att lösa detta problem. Vi vill till varje pris undvika att förvärra problemet. Vi vill inte få människorna som har drabbats av arbetslösheten att framstå som problem.

Men vad händer då när vi istället talar om det som en utmaning? Bidrar vi då inte till att istället för-ringa problemet? Framstår då inte arbetslösheten som något man kan välja eller välja bort, som helt och hållet beror på den enskilde, precis som med en utmaning: Den kan både antas och avvisas. Det är upp till den enskilde. Är detta då ett språkbruk som ligger i linje med ambitionen att "adressera bakomliggande strukturella orsaker"? Nej, jag tror inte det. Vi behöver tala om detta på ett annat sätt.

Redan i ansökans nästa mening antyds dock ett annat sätt att tala om det på. Där talas det nämligen om "komplexa problem", inte utmaningar men sen skiljs det inte tydligt mellan de komplexa problem som ska hanteras och de komplexa problem som uppstår när man hanterar dem. Jag ska ändå försöka ringa in det som sägs om de komplexa problemen, dvs. det vänstra ledet i den inledande mening-

en, det som har med det som där kallas utmaningar att göra. Texten innehåller dock en del oklarheter. Vad menas med "de bakomliggande strukturerna, såsom utanförskap och segregation"? Innebär det att utanförskap och segregation inte kan vara symptom, beroende av bakomliggande strukturer? Är det utanförskap och segregation som är orsaker till arbetslösheten? Riskerar inte en sådan formulering att de drabbade av utanförskap och segregation skuldbeläggs?

Men vad säger då ansökan om de "bakomliggande strukturella orsaker till individers arbetslöshet"? Jag kan inte se att det står något om det i ansökan. Det ser jag som ett allvarligt problem. Här startas det ett projekt om skapandet av sektorsöverskridande samverkan utan att någonting sägs om det som denna samverkan ska adressera. Det tror jag är en orsak till varför det ibland på våra möten har känts oklart vad det är vi ska göra och vad samverkan ska gälla. Orsaken till detta har sin förankring i ansökan. Hur ska vi kunna "identificera och skapa sektorsöverskridande samverkan för att adressera bakomliggande strukturella orsaker till individers arbetslöshet" om vi inte har en aning om vilka dessa orsaker är? En invändning kan då vara att det var detta vi skulle ta reda på. Visst, men jag ser det som viktigt att åtminstone peka i vilken riktning orsakerna ska sökas. Dessutom tror jag att man skulle behöva göra en större poäng av sökandet efter dem. Det ska jag därför återkomma till i slutsatserna.

1.3 Arbetssättet

Det andra benet i den inledande meningen gäller arbetssättet. Det påstås att "komplexa problem riskerar ofta att fragmenteras i olika stuprör utan ett holistiskt perspektiv". Jo, så kan det kanske vara men ännu viktigare än att påstå detta borde vara att lyfta fram en orsak. Vad beror det på? Det sägs det ingenting om i ansökan. Jag uppfattar detta som ansökans andra huvudproblem. Precis som det första saknas det dock en definition av problemet. Ansökan nöjer sig med att peka ut symptomen. Det som står i fokus kan kallas symptomproblemen men inte heller dessa reds ut tillräckligt. Varför är det ett problem att hanteringen av komplexa problem fragmentariseras i olika stuprör? Vilka problem blir svårare att lösa när de hanteras på detta sätt? Är det så självklart att man inte kan ha ett holistiskt perspektiv när man arbetar i stuprör? Varför blir det "därmed ofta svårt att arbeta över gränser, involvera och ta tillvara på kunskapen hos

medborgarna i lokalsamhället"? Ska målet vara att alla ska arbeta med allt? Varför är det nödvändigt att "människor med olika erfarenhetsbakgrunder tillsammans söker lösningar"? Är det inte viktigt att lösningarna söks av människor med professionell kunskap?

Det sägs att fokus ska vara insatser för en gemensam hållbar samhällsutveckling. Vad betyder det? Ska det likställas med att fler lyckas bli kvantifierade i skolan? Måste vi inte veta vad vi ska mena med hållbar samhällsutveckling om vi ska ha fokus på insatser för det? Menar vi samma sak? Eller är det bara orden som förenar oss, de som låter bra oberoende av vad de eventuellt betyder? Bara orden är som löven på hösten, de fladdrar runt i vinden och kan betyda lite av varje. De sitter inte fast på ett träd med djupa rötter. Är det så vi vill använda orden, som löv i vinden, för de ser ju så vackra ut med sina färger där de fladdrar förbi, kanske dock bortopade i morron och snart förmultnade till jord?

Men varför ställer jag då alla dessa frågor? Syftet är att visa på varför, hur och var man bör tänka vidare. Det jag tar fasta på i ansökan är behovet av en utvecklad samverkan "där frågor om delaktighet, ökad inkludering på arbetsmarknaden, social sammanhållning och tillit är centrala". Men för att ett sådant behov ska kunna tillgodoses så måste själva behovet klargöras mycket mera. Utifrån ovanstående analys kommer jag fram till att två problem måste klargöras. Det första problemet gäller det som i ansökan kallas utmaningen. Jag väljer här att preliminärt kalla det för samhällsproblemet. Vad är det för samhällsproblem som en utvecklad samverkan ska lösa? Det andra problemet gäller hanteringen av detta samhällsproblem, dvs. det som i ansökan kallas arbetssättet. Vi kan kalla det för arbetssättsproblemet och det gäller problemen med det "nuvarande arbetssättet".

Dessa två problem hänger också ihop. Genom en bristfällig hantering av samhällsproblemet kan man mycket väl göra sig till del i det. Så menar jag är fallet med en sådan här ansökan och av de skäl som jag anför ovan. De bristfälliga definitionerna av de två huvudproblemen och den oreflekterade användningen av begrepp gör att vi bidrar till samhällsproblemet. Hur skulle vi kunna göra något annat när vi inte vet vad samhällsproblemet är? En del av dagens samhällsproblem, vill jag påstå, är just detta med användningen av ord som löv i vinden, inte som blad på ett träd med nya knoppar och skott som sticker ut.

1.4 Målen

På denna bristfälliga grund fastställs det sen att vi ska arbeta med tre processer, kallade testbädd av Pentahelix, kunskapsresa och civilsamhället 3.0. Varför det? Det motiveras inte men det är kanske inte så konstigt. Hur skulle det kunna motiveras när det saknas en grund för det? Vad är det för problem som dessa processer ska visa hur man kan lösa? Det framgår inte av ansökan. Visst, det sägs att t ex kunskapsresan ska ”skapa sektorsöverskridande lärande genom en gemensam läroprocess i form av kompetensutveckling som ökar kunskap och förståelse mellan sektorer, men också lärande om nya lösningar”. Men kunskap om vad? Och för att kunna göra vad?

På liknande sätt står det att det ska skapas ”en modell för hur Civilsamhället 3.0 kan fungera som en jämbördig partner i bekämpandet av utanförskap och medskapare av ett hållbart samhälle”. Men hur ska man kunna göra det om man inte vet vad som ska menas med utanförskap? Och vad menas med att bekämpa? Det menas säkert inte att människor i detta utanförskap ska bekämpas men formuleringen kan uppfattas som att man vill sätta press på dessa människor. Det kan tolkas som att det är dessa människor som utgör problemet.

Jag menar inte att ansökan skulle ha behövt innehålla en lång utläggning om vad man ska mena med utanförskap men problemet är att det inte står någonting alls om detta i ansökan. Än värre är att det inte står något i ansökan om hur man ska ta reda på det. Hur känns det igen? Vem gäller det? Vad är man utanför? Genom tystnaden i dessa frågor gör man ordet till ett löv i vinden och sig själv till del i samhällsproblemet.

Dessa tre processer anges sen också som förstuddens mål. Det sker under en formulering av syftet men nu inte samma formulering som under rubriken ”Bakgrund och problemanalys” där syftet sades vara ”att identifiera och skapa sektorsöverskridande samverkan för att adressera bakomliggande strukturella orsaker till individens arbetslöshet”. Nu sägs syftet vara ”att skapa större kunskap och användbara modeller kring sektorsöverskridande samverkan för ökad social hållbarhet på ett strukturellt plan med genomslagskraft på individnivå”. Visst, det är olika formuleringar men så kan det väl få vara, tänker säkert någon. Visst, svarar jag, men bara det inte uppstår en oklarhet om vad syftet ska

vara och just detta menar jag sker med de två formuleringarna.

Enligt den första formuleringen ska det skapas samverkan för att ”adressera bakomliggande strukturella orsaker till individens arbetslöshet”. Enligt den andra formuleringen ska det skapas samverkan för ”ökad social hållbarhet på ett strukturellt plan med genomslagskraft på individnivå”. Hur ska denna skillnad i formuleringarna tolkas? I den första formuleringen kan man uppfatta det som att samverkan ska utgöra en lösning på ett problem, nämligen ”bakomliggande strukturella orsaker till individens arbetslöshet”. Var tar detta problem vägen i den andra formuleringen? Den tycks bestå av en lösning (samverkan) och ett mål (ökad social hållbarhet) men det talas inte om några orsaker.

Därefter formuleras målen med förstuddien, varav jag har nämnt redan det andra och det tredje ovan. Det första sägs vara att ”operativt testa Pentahelix som en modell för sektorsöverskridande samverkan för att bekämpa utanförskap och uppnå social hållbarhet”. Hur ska vi veta om vi har lyckats när vi inte vet vad vi ska mena med varken utanförskap eller social hållbarhet och formuleringen med ”bekämpa” kanske ger uttryck för en människo- och samhällssyn som vi egentligen inte tror på? Hur ska man kunna göra en utvärdering?

1.5 Omformulering av syfte och mål

Ansökan väcker många frågor. Men ansökan aktualiserar också svårigheterna med att kunna göra bedömningar av det vi har åstadkommit. Målformuleringar bör säga något om vart man ska. Om målet är att vi ska resa till Stockholm och vi hamnar i Göteborg så är det tydligt att vi inte har uppfyllt målet. Om målet är att vi ska baka bullar och det hela resulterar i kåldolmar så har vi heller inte uppfyllt målet, oavsett hur mycket man gillar kåldolmar.

I förhållande till båda dessa mål går det att säga något om hur vi har lyckats. Men vad kan vi säga i förhållande till våra mål? Om vi kanske egentligen inte tror på den människo- och samhällssyn som formuleringen ”bekämpa utanförskap” ger uttryck för och om vi inte vet vad vi menar med vare sig utanförskap eller social hållbarhet, hur ska vi då kunna veta i vilken utsträckning vi har lyckats med Pentahelix som en modell för sektorsöverskridande samverkan? Det sägs att vi ska testa denna mo-

dell, men hur utföll testet? Vad kan vi säga om det?

Faktiskt ingenting, eftersom vi inte vet vad testet skulle gälla. Det betyder absolut inte att förstudien har varit meningslös. Det har hänt mycket under året. Vi har gjort mycket. Det är bara inte så lätt att bedöma värdet av det i förhållande till det som står i ansökan. Vad gör man då? Jo, då skriver man om ansökan så här i efterhand, alltså inte bokstavligen utan mer i form av en förtydligad utgångspunkt som bedömningar av det vi har åstadkommit kan göras i förhållande till. Det är lite grand som att vi har lagat kåldolmar istället för baka bullar och då behöver vi skaffa oss en utgångspunkt som gör det legitimt att vi har lagat kåldolmar.

Det går att urskilja en sådan utgångspunkt i ansökan eller kanske delvis mellan raderna i den. Det jag vill ta fasta på är den mening som inleder ansökan och som jag inledde med att analysera: "Förstudien syftar till att identifiera och skapa sektorsöverskridande samverkan för att adressera bakomliggande strukturella orsaker till individens arbetslöshet." Denna mening anger två ambitioner. Den ena ambitionen gäller det som jag ovan kallar samhällsproblemet. Det framgår också av formuleringen att det inte bara ska gälla symptom utan framför allt strukturella orsaker. Den andra ambitionen gäller skapandet av en sektorsövergripande samverkan som adresserar just detta samhällsproblem. Det motsvarar en lösning på det som jag ovan har kallat arbetssättsproblemet.

Vi får dock inte i ansökan reda på så mycket om arbetssättsproblemet. Som jag ser det har vi inte heller pratat om det på våra möten, dvs vad det är för problem med arbetssättet som samverkan ska lösa. Däremot har vi pratat om den samverkan som skulle kunna vara en lösning på arbetssättsproblemet. Den är ju också tänkt att bidra till en lösning på samhällsproblemet och det senare har vi också pratat om på mötena. Jag föreslår därför följande omformulering av syftet med förstudien: Förstudien syftar till att utveckla kunskapen om de bakomliggande strukturella orsakerna till de samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap och testa hur en samverkansmodell enligt pentahelix kan bidra till att lösa detta samhällsproblem.

Jag vill påstå att denna formulering överensstämmer med hur förstudien kom att utvecklas. Det är ett uttryck för ledningens lyhördhet att sådana förändringar av utgångspunkterna har bejakats.

Alexandra sa också i sina reflektioner på internatet i november 2014 att vi måste "våga omformulera syfte och frågor". Bra! Då kan vi väl göra det. Utifrån ovanstående syfte kan två mål fastställas.

1. För det första är målet att utveckla kunskapen om de bakomliggande strukturella orsakerna till det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. Det gäller dock inte detta samhällsproblem i alla dess avseenden utan mer specifikt de avseenden som en samverkan enligt Pentahelix kan bidra till att lösa.
2. För det andra är målet att testa en Pentahelixmodell som utgångspunkt för sektorsövergripande samverkan. Det gäller här inte heller vilken samverkan som helst utan mer specifikt den som kan bidra till att lösa det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. I förhållande till dessa två mål går det att ta reda på hur vi har lyckats. Det ska jag återkomma till i slutsatserna.

2. UTVECKLINGSGRUPPENS MÖTEN

Jag har gått igenom och analyserat minnesanteckningarna från utvecklingsgruppens möten. Med analyserat menas att jag har försökt ringa in det som anknyter till den röda tråd som syftet ger uttryck för. Det är just detta som jag skriver om nedan, antingen med hjälp av citat eller med egna formuleringar. Som jag skriver i inledningen finns allt inte med utan endast det som på ett eller annat sätt, mer eller mindre, anknyter till den röda tråden. På det elfte och avslutande mötet diskuterade vi ett utkast till denna rapport. De synpunkter som då framkom redovisas inte separat här under en egen rubrik utan de har inarbetats i denna slutversion.

2.1 Möte 1 (3 februari)

På det första mötet diskuterade vi förväntningarna på förstudien. Mikael Sandgren ville att vi ska "hitta bra modeller för hur civilsamhällets organisationer ska stärka sin ställning och bli likvärdiga partners". Maria Leiner menade att det hålls "mycket möten men man kommer inte över tröskeln, alla kör sina egna race, finns mycket samverkan men nu krävs det lite mer, behövs ett skifte." Ingemar Holm var inne på samma linje när han efterlyste "sätt att samverka på riktigt, så att det inte bara blir prat samt hur vi kan hitta former för att fördela resurser mellan sektorer". Eva Lidmark såg det som viktigt att detta ska gagna den kund som PWC arbetar för. Det måste "skapa ett värde för kunden på något sätt". Det måste mynna ut i något som gör skillnad för t.ex. de arbetslösa eller sjukskrivna, menade Christoph Lukkerz. Någoting som flera betonade vikten av var att "tillsammans komma fram till hur vi ska bryta utanförskapet i samhället". Kopplad till detta är en fråga som ställdes om hur vi ska "få ihop strukturnivå och individperspektivet? Jag befinner mig på strukturnivå, men medlemmarna är på individnivå".

2.2 Möte 2 (14 mars)

Ett centralt inslag i våra möten har varit det som har kallat spaningar. Med det avsågs en förberedd presentation som var och en av utvecklingsgruppens medlemmar fick göra. På möte 2 var det jag som hade fått i uppgift att göra en spaning. I efterhand har jag sen sammanfattat den enligt nedan. Alla de andra spaningarna har sammanfattats på liknande sätt av sina respektive spanare.

Malmö måste göras till en kvalitetskunskapsstad Mikael Stigendal, MAH

I min spaning började jag med att visa hur stor andel av EU:s befolkning som befinner sig i det som kallas "risk för fattigdom eller utanförskap". Det var 24,8% av befolkningen 2012, vilket motsvarar 124,5 miljoner, och det ökar. Det räcker inte heller med att få ett jobb eftersom andelen minskar i den typ av arbetsorganisation som kallas självständigt lärande, dvs. då arbetet är organiserat på sätt som gör att man har ett inflytande och lär sig något. Den minskande andelen av sådana organisationsformer drabbar särskilt ungdomar. En bakomliggande huvudorsak till båda dessa utvecklingstendenser är den nyliberalism som har sin bakgrund i 1980-talet med Thatcher-regeringen i Storbritannien som föregångare. Med nyliberalism menas avregleringar, privatiseringar, nedskärningar och individualisering.

EU-projektet Citispyce kan sägas handla om konsekvenserna av en utveckling som har varit styrd av denna ideologi. Tillsammans med Martin Grandner och Jonas Alwall från Malmö Högskola deltar jag i detta sjunde ramprogramfinansierade projekt med företrädare för 10 städer i Europa. Även Malmö stad deltar som partner. I min spaning presenterade jag projektet. I korthet handlar det om orsakerna till ungdomars utanförskap och vad man kan göra åt det. Den nyliberala politiken har lett till framväxten av en finansdriven tillväxtmodell, vilket har gjort ekonomierna runt om i Europa finansialiserade, om än i varierande grad och på olika sätt. Med finansialisering menas den exempellösa expansion som har skett under de senaste 30 åren av finansiella tillgångar och aktiviteter i förhållande till resten av ekonomin, dessutom på bekostnad av den reala ekonomin vad gäller såväl dess nivå som investeringar i den. Det har gjort ekonomierna beroende av konsumtionsledda högkonjunkturer baserade på lån och särskilt spekulation på boende- och fastighetsmarknaden. Finansialiseringen har kommit att genomsyra allt fler områden av det ekonomiska och sociala livet, t.ex. pensioner, utbildning och hälsa.

Hur ska det gå?, undrade jag i min spaning. Ojämlikhet, fattigdom och utanförskap ökar, vilket gör människor desperata. Dagens förvärvsarbeten blir allt mindre lärande och utvecklande. Det gör oss till sämre konsumenter och medborgare. Dessut-

om försämrar det Europas konkurrenskraft. Ändå fortsätter den finansdrivna tillväxtmodellens finansialisering. Och snart spricker bubblorna.

Vilka möjligheter finns det då för den smarta, hållbara och inkluderande samhällsutveckling som EU-kommissionen i sin övergripande strategi Europa 2020 säger sig eftersträva? I min spaning propagerade jag för en problematisering av tillväxtbegreppet. Det krävs också lokala och regionala satsningar på en annan tillväxtmodell än den finansdrivna.

Ett sådant tänkande finns det stöd för i Malmökommissionens slutrapport och tankarna bakom dess två huvudrekommendationer. Jag har vidareutvecklat detta i de två underlagsrapporter till Malmökommissionen som jag själv har skrivit där jag propagerar för att Malmö måste utvecklas från att vara en kvantitetskunskapsstad till att bli en kvalitetskunskapsstad. Jag avslutade min spaning med att sammanfatta i några punkter vad detta skulle kunna innebära. Om Malmö ska bli en kvalitetskunskapsstad krävs det bl.a. att vi sprider en annan kunskapssyn, utvecklar förhållningssätt till vårt ökade globala beroende av varandra, utvecklar nya former av delaktighet och förbereder oss för hur det ska gå när bubblorna spricker.

Min spaning ledde till en hel del kommentarer. Det efterlystes t.ex. gemensamma problembeskrivningar för "hur ska vi kunna samverka när vi inte definierar de samhälleliga utmaningarna på samma sätt?" Definitionerna har betydelse för "vad vi lägger i begreppen får oss att rikta problematiseringar och värderingar i olika riktningar. Vi behöver sätta in dem i större sammanhang." En annan uttryckte lite ironiskt att det är "spännande att vara en ESF förstudie som mäter kvantitetskunskap när vi vill göra något annat." En annan undrade hur vi gör "en 'Shift of Mindset' och hur ifrågasätter vi oss själva?"

Därefter följde en diskussion om hur vi ska formulera en ram kring det vi gör. En allmän uppfattning verkade vara att "vi ska förändra samhällets strukturer – men det behöver ge implikation på individnivå". Det diskuterades en hel del om hur Malmökommissionens arbete skulle kunna användas och även RUS:en. "Hur förverkligar vi Malmökommissionens övergripande rekommendationer i ett större perspektiv?"

Bland tankar och reflektioner som inkom efter mö-

tet hade många sagt att det är "intressanta och viktiga samtal som ger mycket!" Det uttrycktes också en "frustration över att det visionära fördjupande samtalet inte får luft utan ska pressas in i rutor, ramar och fyrkanter." Vi måste ta reda på vilka som är våra nyckelbegrepp och utreda dem, menade en. En annan sade sig vilja slå vakt om en hög ambitionsnivå.

2.3 Möte 3 (7 april)

På det tredje mötet var det Mattias Larssons och Mikael Sandgrens tur att göra spaningar.

Ropen skalla: Bostad med havsutsikt för alla – vem planerar kommunerna inte för? Mattias Larsson, Länsstyrelsen

Min spaning handlar om bristen på bostäder och dess konsekvenser för Skåne. Spaningen är ett utdrag från en längre presentation som gjordes vid den nationella hemlöshetssamordnarens slutkonferens den 8-9 april 2014.

Kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen regleras i flera lagar. Exempelvis via Plan- och bygglagen och Socialtjänstlagen. Lagstiftningen syftar till att skapa förutsättningar för alla människor att leva i goda bostäder. En annan lag är Bostadsförsörjningslagen från år 2000, som skärptes 2014. Kommunen ska med riktlinjer planera bostadsförsörjningen. Riktlinjerna ska bygga på en analys av bostadsbehoven hos särskilda grupper, marknadens förutsättningar och demografisk utveckling. Det regionala perspektivet är viktigt, inte minst i Skåne, som är en region med många små kommuner men som delar en regional arbetsmarknad. Det kräver särskild hänsyn och samplanering. Endast 1/3-del av Skånes kommuner har aktuella riktlinjer.

Sedan år 2000 har Skånes befolkning i genomsnitt ökat med cirka 10 700 invånare per år. En stor del av tillväxten utgörs av immigranter. Samtidigt ligger bostadsbyggandet på historiskt låga nivåer, i genomsnitt 3 300 bostäder per år under perioden. Effekten innebär en omfattande ackumulerad bostadsbrist i länet. För att täcka bostadsbehovet behövdes enligt Boverkets analys från 2002 en nyproduktion på 5 000 bostäder per år under perioden 2000-2010. Hälften av dessa behövde vara hyresrätter. Endast under två av dessa tio år uppkom bostadsbyggandet till sådana nivåer. Idag återfinns

bristen på hyresrätter i 31 av Skånes 33 kommuner. Sånär har det alltså sett ut i såväl Skåne som Sverige under lång tid. Och ingenting tenderar att förändras. Bostäder planeras och byggs i attraktiva lägen för ett smalt segment av befolkningen och som utgörs av en vit, välutbildad, väletablerade medelklass. I kommunernas konkurrens om dessa väletablerade grupper skapas ett Svarte Petter-spel som missgynnar ekonomiskt utsatta grupper eller människor som är erfarna på bostadsmarknaden. En ensidig bostadsform skapar inlåsnings effekter. När människors blir äldre, eller om inkomst- eller familjesituation förändras saknas alternativa bostadslösningar och man tvingas bo kvar i en bostad som inte är anpassad efter behoven. Men det innebär också utträngningseffekter när hushåll utan erfarenhet av bostadsmarknaden, med sämre ekonomiska förutsättningar eller som saknar fast inkomst hänvisas till kommuner som har en fungerande bostadsmarknad med varierade upplåtelseformer. Konsekvensen blir en obalans i bostadsförsörjningen där kommunerna har förlorat ett centralt verktyg för att påverka bostadsmarknaden.

I min spaning menar jag att kommunerna har flera verktyg för att främja bostadsbyggandet, men att dessa sällan används aktivt eller samlat. Utöver riktlinjer för bostadsförsörjning, regional samverkan och kommunala bostadsbolag handlar dessa verktyg om exempelvis en aktiv markpolitik, att använda markanvisnings- eller exploateringsavtal eller fysisk planering. Framförallt används de inte för att åstadkomma en strukturell och regionalt samordnad förändring på bostadsmarknaden. Bostadsfrågan är central för Skåne när det gäller att skapa förutsättningar för integration, motverka segregation, främja innovationskraft, sysselsättning och skolresultat. En fungerande bostadsmarknad skapar förutsättningar för att etableras i såväl samhället som på arbetsmarknaden. Därmed främjas en samhällsutveckling som bygger på tillit, framtidstro och som är socialt hållbar.

I diskussionerna efteråt kopplade jag det som Mattias hade sagt i sin spaning till det jag själv hade tagit upp i min spaning om finansialiseringen. Jag menade att han på ett bra sätt hade lyft fram både symptom och orsaker. ”Vi borde kunna använda detta och komma på förslag på vad man göra och sedan visa på våra resultat i en artikel, och kanske en upplysningskampanj.” Jag ville även försöka koppla ihop det med Mikael Sandgrens spaning.

Bra att prata om både innanförskap och utanförskap, det är bara möjligt att vara utanför om det inte finns ett innanför. Allt är inte frid och fröjd med innanförskapet som beskrivs. Det är lätt att falla in i en tro att det är kunskap som människor håller på med. Vi behöver en problematisering av det befintliga samhället. Ibland tror jag att vissa har valt utanförskapet för att inte vara en del av samhället som det ser ut.

Mikael Sandgren fyllde på och menade att nyliberalismen är idag ett sätt att leva. En del i detta är det individualiserande tänket och det bidrar journalister till att sprida, menade Christoph:

Idag är många av journalisterna nytexaminerade och frilansare. För att vara självkritisk måste du ha något att utgå ifrån; en värdegrund och en större bild. Hur hänger det omkringliggande samhället ihop, vad är viktigast etc. Enligt en undersökning jag läste har 80% av journalisterna en ambition av att bli känd. Det har gått överstyr då man inte kan sätta in något i ett sammanhang, då det inte finns någon förståelse. Individ – grupp, solidaritet skulle kunna vara ett annat begrepp som vi kan använda.

”En sönderslagen grupp blir lättare att kontrollera”, menade Mattias. Själv påminde jag om att de som bestämmer över oss blir allt färre. ”Det vi ser hos unga är att det är svårare och svårare att ta sig in i innanförskapet”, konstaterade Mikael Sandgren. ”Det är kreativiteten som avgör; är en tillräckligt påhittig och framåt så kan en ta sig in. Om man inte har de egenskaperna är det svårt att ta sig in i innanförskapet.”

Samhällets utveckling och påverkan på oss som befolkar den

Mikael Sandgren, Rädda Barnen

Bakgrund

Efter att mänskligheten har gått igenom flera paradigmskiften (jägare- och samlarsamhället, agra-

ra samhället (A) samt industrisamhället (I)), där levnadsförutsättningarna radikalt förändrats för människorna, beskriver många nu att vi är inne i ett nytt paradigmskifte. Vi lämnar industrisamhället bakom oss och går in i ett K-samhälle. K står i detta fall framför allt för:

Kunskap och Kompetens

Att ha kunskap och kompetens innebär inte längre enbart att vara expert inom ett visst område. I dag krävs en mycket bredare kunskap. Dagens utbildningsprogram hämtar kunskaper från många olika områden. Att dessutom ha språkfärdigheter och att känna till andra kulturer. Det gäller att hela tiden bygga på sin kompetens för att vara med i samhällets utveckling.

Kommunikation

Kommunikationstekniken utvecklas ständigt. Att kunna kommunicera genom internet och via sociala medier blir mer och mer viktigt. Information strömmar fortare och fortare. Lika viktigt som att kunna hämta in mycket kunskap blir att kunna "blockera" oviktig information. Det gäller inte heller bara att kunna den tekniska kommunikationen. I och med att nätverk och personliga kontakter blir allt viktigare, blir det också viktigt att ha "social kompetens", EQ.

Kultur

När människor har börjat fråga sig vad som verkligen gör dem lyckliga, blir svaret för allt fler; självförverkligande, och ofta kulturella, skapande aktiviteter. Till skillnad från industrisamhällets lycka söker många idag lyckan bortom pengar och tryggt jobb. Upplevelser blir viktigare och kulturen utvecklas åt det hållet.

Kreativitet

Att vara kreativ kommer vara allt viktigare. Är man kreativ kan man kompensera bristande kunskap och kompetens. Till och med kan man ersätta kompetens "på papper" (formell kompetens) med egenförvärvad kunskap och framåtanda.

Det här är K-samhället

Vi jämför nu två värderingskillnader för de olika samhällena för att se hur annorlunda K-samhällets värderingar är jämfört med tidigare samhällsepoker. Värderingarna är Individualism – Grupp/Klass samt Nätverk – Hierarki.

A. Under det agrara samhället rådde ett mycket

hierarkiskt system, där det var tydligt vem som var över den andre. Man levde individualistiskt av vad jorden gav på den egna gården (eller i den lilla byn). De flesta hade lite kontakt utanför den egna byn. Varje individ förflyttade sig i snitt ca 2 km/dag. Under en livstid träffade man ca 200-500 människor.

I. I industrisamhället var fortfarande hierarkierna starka. Man tillhörde mer en klass och ofta en grupp. Lojaliteten var till Arbetslaget på "bruket" (eller annan industri). Samhället var uppdelat i klasser. Den enskilde var lojal med "sitt" fackförbund, med "sitt" studieförbund, med "sitt" idrottslag, med "sina" dagstidningar och tidskrifter och så vidare.

K. Nu befinner vi oss i K-samhället. Jämfört med industrisamhället utmanar vi två värderingar samtidigt; Hierarkier går mot Nätverk och Grupp/Klasstillhörighet går mot Individualism. Auktoriteter har inte självklar makt. Hierarkierna rivs och man pratar om platta organisationer, nätverk och "ad hoc-grupper". (Ad hoc betyder "för detta" och kan vara en arbetsgrupp som bildas för en specifik uppgift. När uppgiften är löst upplöses arbetsgruppen och nya grupper bildas.) Projektorienterat arbetssätt vanligare.

I dag förflyttar sig varje svensk i snitt 20 mil/dag, hon träffar oräkneliga människor under sin livstid (jämför med det agrara samhället ovan). Nyheter sprids över hela världen på ett par sekunder. Tillverkningsindustrin som vi har byggt vår nuvarande välfärd på har överförts till andra länder, främst i Asien och Sydamerika. Dessa områden var tidigare jordbrukssamhällen, men har nu genomgått det paradigmskifte som vi genomgick för ca 150 år sedan. Västvärlden behöver fokusera på att utveckla kvalitetskunskap och kreativitet för att kunna konkurrera i världen.

Utanförskapet

Det finns människor i vårt samhälle som saknar alla K i K-samhället. Åtminstone saknar de K:na utifrån de perspektiv som innanförskapet mäter på. Kanske är det de som kallas för prekariatet i nya benämningar av utanförskapsgrupper.

Rädda Barnens erfarenheter stärker det som en del forskare menar ofta blir subkulturer i utanförskapet. Man kan ses som "svikare" av andra i gruppen om man börjar studera eller tar ett "vitt jobb". Fle- ra av insatserna från innanförskapet når inte till

grupperna i utanförskapet då insatserna ofta är utformade som om målgrupperna befann sig nära innanförskapet. Så är alltså ofta inte fallet. Innanförskapets oförmåga att nå grupperna och subkulturerna som blir en kraft som håller kvar individer gör att det är svårt att nå grupper som inte har innanförskapets syn på K.

Men detta går alltså göra något åt!

Mikael Sandgren ritade upp en modell som han menade att vi kunde använda i vår process. Syftet med användningen av den skulle vara att veta vilka steg vi tar i processen och när vi ska ta upp saker. Utgångspunkten skulle vara nuläget och en bild av vad dagens samhälle är. Modellen skulle sen hjälpa oss med att stegvis ta ställning till hur vi ska komma vidare till ett önskat läge.

Jag tror inte att vi har samma bild av nuläget.

Jag tycker kunskapsresan behöver handla om nuläget – utforska och fördjupa kunskapen om samhällsutveckling och sektorers utveckling. Vad får denna utveckling för konsekvenser för respektive sektor och samhällsutvecklingen? Att måla den komplexa helhetsbilden. Sen tänkte jag att vi skulle titta på några exempel, ett exempel på ett antagande är att samverkan kan hjälpa oss på resan mellan nuläge och önskat läge, om det inte är så kanske vi inte ska göra kunskapsresan. Jag tänker att vi ska titta på exempel kring samverkan.

I den efterföljande diskussionen menade Eva att vi behöver spetsa till frågan om vad samhället är idag. Mikael Sandgren ville dock hålla fast vid en mycket bred frågeställning för att därefter sen komma fram till de bakomliggande faktorerna. Själv tyckte jag det var bra att vi ska intressera oss för orsaker. Jag efterlyste dock en idé om varför vi överhuvudtaget ska genomföra denna kunskapsresa.

Vad ska vi göra av det i projektet, vilken betydelse ska det ha i förstudien överlag. Nu när vi har lyft det här med innanförskap och utanförskap. Skulle vi inte kunna göra grupptervjuer med ungdomar i dessa områden om vad de menar med kunskap?

Det var här som idén väcktes om att engagera ungdomar i förstudien. Mattias sade sig ha varit inne på något liknade – ”rigga en motsvarande kunskapsresa där målgruppen för denna typ av projekt bjuds in.” Då kanske det borde arrangeras två kunskapsresor. En diskussion följde om hur det skulle kunna göras och varför vi överhuvudtaget skulle genomföra en kunskapsresa. Det fick Christoph att vilja lyfta perspektivet:

Den första gången var det spännande inspel kring innanförskapsbegreppet. Vem definierar vem som är i utanförskapet? Vem är målgruppen? Vi alla tillhör innanförskapet – hur pratar man kring det? Det behöver också göras något kring innanförskapet. Vad behöver vi och systemet göra för att förändras? Utgångspunkten att utanförskapet och innanförskapet möts.

Därefter följde en brainstorming kring frågan ”Vad är de bakomliggande orsakerna till utanförskap?”. Alla fick skriva ner sina tankar på lappar som sedan klustrades i olika teman, vilka inte var förutbestämda utan formulerade på plats som resultat av lapparna. Alla lappar redovisades sen under respektive teman i minnesanteckningarna. Jag ska inte redovisa allt detta här utan lyfta fram de enligt min uppfattning mest intressanta svaren på frågan, de som det dessutom går att spinna vidare på och som man i ett genomförandeprojekt kanske skulle kunna göra något åt.

Under temat det offentliga roll nämns bristande stöd vid dysfunktionell familjesituation samt vid psykisk ohälsa. Det nämns också brist på kommunal och regional samordning och samverkan. Som bakomliggande orsak framhålls även att samhällets insatser utgår från situationen i innanförskapet. Under temat kunskap framhålls som orsak till utanförskap att villkoren för barn och unga i skolan inte är jämlika, skolans ökande fokusering på mätbara resultat på bekostnad av relationsbyggande, den kunskapsyn som gör att informella kunskaper inte tas till vara och bara det mätbara värdesätts, definition och värdering av kompetens samt en låg bildningsnivå om hur samhället fungerar.

Innanförskapet blev ett eget tema och under detta framhålls som orsak till utanförskap förändrade attityder och bristande tolerans för människor ”som

inte är som vi”, brist på solidaritet och urholkning av välfärdssystemet samt att samhällets insatser för att motverka utanförskapet inte lyssnar in målgruppens syn på egna behov. Under temat arbete nämns de allt mer prekära förhållandena på arbetsmarknaden som gör människor sjuka, fysiskt såväl som psykiskt.

En hel del samlades under temat det ekonomiska systemet och här kan nämnas ökade samhällsklyftor (klassklyftor), ojämlikhet som förstärks av fördelningspolitiken, uppfattning om välfärd som tärande snarare än investering, samhällets finansialisering, segregation och gentrifiering samt bostadsbrist – snarare brist på hyresrätter. Efter denna brainstorming och detta klustrande följde en diskussion kring frågan ”Hur kan vi motverka de bakomliggande orsakerna (genom samverkan)?”. Som svar på denna fråga nämndes ”våga se den stora och komplexa bilden”, ”sluta med symptombehandling” och ”måla en helhetsbild”.

2.4 Möte 4 (12 maj)

Nu hade det blivit dags för spaningar av Eva och Tom.

Hur kan offentliga organisationer rusta sig för framtiden?

Eva Lidmark, PwC

I min spaning utgick jag från de fem globala megatrenderna; skifte i global makt, befolkningsförändringar, accelererande urbanisering, resursknapphet och klimatförändringar samt tekniska framsteg.

Hur ska offentliga organisationer förhålla sig till dessa trender? Ta t ex befolkningsförändringar, hur attraherar vi talanger till vår kommun/vår ort/vår förvaltning? Vad betyder våra seniorer för samhället i termer av erfarenhet och kontinuitet och hur tar vi tillvara på de erfarenheter som tidigare generationer lämnat efter sig? Vad innebär klimatförändringarna för kommunen i termer av häftigare väderomslag, översvämningar, stigande havsnivåer och ökade vindstyrkor? Vad innebär det i termer av längre och varmare somrar, påverkan på turism och attraktion? Klimatförändringen är både ett makro-hot och en mikro-möjlighet. Hur hanterar vi tekniska framsteg med sina nya möjligheter att vara till medborgarnas tjänst? Möter vi medborgarna där de är? Vad innebär kunniga och därmed krävande medborgare? Hur hanterar vi

kravet på mer diversifierad service, högre servicegrad och ökad tillgänglighet? Vad ska vi göra och för vem? Vad ska vi inte göra? Vad är kostnaden för att inte leverera en viss tjänst? Vad är kostnaden för att inte investera? Detta är exempel på frågor av strategisk betydelse för hur offentliga organisationer positionerar sig framöver.

I PwC's möten med offentliga organisationer brukar vi resa följande fyra frågor för att adressera komplexiteten.

- Vilka är de aktuella och framväxande trender som påverkar er organisation mest?
- Hur kommer dessa trender att påverka det sätt på vilket er organisation levererar sina tjänster till medborgarna?
- Vilka utmaningar och möjligheter följer med dessa trender? Har er organisation kunnat adressera dessa? Varför/varför inte?
- Hur är er organisation strukturerad för att resonera på både väntade och oväntade händelser? Offentliga organisationer måste konkurrera med kunskap, innovativt samhällsklimat, effektiv förvaltning, transparens och demokrati. Själva modellen för hur vi fungerar som samhälle – vår samhällsmodell – är vår starkaste konkurrensfördel.

Mattias poängterade vikten av att offentlig sektor verkligen reflekterar över omvärlden och dess förändringar. Lyckas PwC få offentliga aktörer att göra det? ”Det finns många offentliga företrädare som vill ta diskussionen,” menade Eva, ”man vet vart man vill komma men det finns en stor variation i hur mycket man har börjat fundera på vad som påverkar ens institution. Medvetenheten att titta på sig själv utifrån och in behöver växa, vilken påverkan får det på sättet vi gör vårt uppdrag.” Christoph efterlyste en diskussion som gäller hur inte bara offentlig sektorn kan lyckas med sin omvärldsbevakning utan även andra aktörer. Det behövs också modeller för hur man ska kunna överföra sådana kunskaper mellan olika aktörer, projekt och verksamheter.

Vanligt folk mot nazism – samhällets utveckling och samhällsutmaningar

Tom Roodro, Malmö Stad

Min spaning tog utgångspunkt i en demonstration mot nazism. Demonstrationen skapade en intressant diskussion kring allas vårt gemensamma an-

svar för det demokratiska samhälle vi lever i. Spänningen har koppling till en ökad uppslutning kring främlingsfientliga partier runt omkring i Europa.

Demonstrationen arrangerades i Malmö till följd av ett våldsdåd utfört av nazister. Demonstrationen samlade 10 000 personer och var en av de största demonstrationerna i Malmö på decennier.

Ola Dellson var en av demonstranterna. Han uppmärksammades i havet av människor på grund av sin skylt där det stod ”vanligt folk mot nazism”. Kontentan i hans budskap kan sammanfattas i följande citat: *”Jag tänkte att den här frågan är för stor och viktig för att bara tillhöra dem som är unga eller redan organiserade. Frågan är mycket större än en politisk tillhörighet.”*

Ola är en person som aldrig demonstrerat förut, men som nu tyckte att det var angeläget att vara med. Han verkar inte ha tänkt mycket längre än så. Hans budskap satte dock igång en diskussion om vad som menas med ”vanligt folk”.

Vad är vanligt folk?

Den 20 mars publicerade Sydsvenskan ett debattinlägg kring tolkningsföreträdare. Det vill säga; vad innebar det att just Ola, en vithyad, medelålders man bar skylten ”vanligt folk mot nazism”? Varför blev just bilden av Ola så framträdande?

Enligt debattörerna blev den så omtalad för att den talade till den stora massan av människor som ingår i det så kallat ”normala”. I artikeln skriver debattörerna att skapandet av ett ”vi”, det vill säga vi vanliga, alltid skapar ett dem. Underförstått i artikeln är att Olas handling, och kanske mer rapporteringen kring den, förstärker den rådande heteronormen som det ”vanliga” och normala. Det är ett intressant teoretiskt resonemang, men samtidigt finns det en risk att det blir en elitistisk diskussion intellektuella emellan och som går folk helt förbi. Frågan är om det är eftersträvansvärt?

Främlingsfientliga strömningar i Europa och i Sverige.

Min spaning kan givetvis inte ses i ett vakuum, utan är del av en oroväckande samhällsutveckling i hela Europa där främlingsfientliga rörelser/organisationer och politiska partier växer sig allt starkare. Bland annat kan vi se detta i Ungern där partiet Jobbik (47 mandat i det ungerska parlamentet) gått fram starkt de senaste åren med tydlig anti-

semitism, antiziganism på sin agenda. I Frankrike har vi Front National som anser att invandring, och i synnerhet Islam är ett hot mot den nationella identiteten. I Holland finns Frihetspartiet, med en partiledare som bland annat jämfört Islam med nazism. Det har skrämmande nog gått relativt bra för dessa partier i det senaste Europaparlamentsvalet. Kort sagt; det går inte att blunda för att dessa partier är på frammarsch i Europa, så också i Sverige.

”Motståndet måste vara tydligt, brett och enat”, skriver Heidi Avellan i en krönika i Sydsvenskan. Jag vill hävda att en person som Ola Dellson, en normativ person, ska få ta plats på samma villkor som alla andra. Även om han kanske inte helt tänkt över budskapet från ett normkritiskt perspektiv. Här handlar det kanske inte så mycket om samverkan mellan organisationer, utan hellre engagemang och samarbete individer emellan för ett samhälle där vi alla får plats att vara de vi är och leva de liv vi själva väljer att leva.

Det finns just nu tendenser till att motståndet mot intolerans och främlingsfientlighet i sig är exkluderande – det vill säga att motståndet har blivit normativt. Det finns dem som tar sig tolkningsföreträdare inom debatten. När det kommer till demonstrationen i Malmö så föregicks den av en debatt kring arrangörernas paroll ”antifascism är självförsvar”. Det är inte tydligt, i alla fall vad jag vet, om arrangörsgruppen själva tar avstånd från våld. Det vill säga; det verkar finnas utrymme för att använda våld om det helgar målet. Själva demonstrationen i sig blev en succé, där en mångfald av människor, allt från den så kallade radikala vänstern till nyliberaler fanns med i tåget. Utfallet gott med andra ord.

Det är avgörande för en positiv samhällsutveckling att Sverige är ett land med höga ambitioner om demokrati och mänskliga rättigheter. Det är vidare avgörande för landets fortsatta utveckling att vi fortsätter att vara öppna mot omvärlden.

MEN, som sagt, demonstrationen har väckt en rad frågor.

Frågor: Vem/vilka är det som definierar motståndet mot främlingsfientliga krafter? Kan alla vara med i motståndet? Hur skapas det utrymme för en mångfald av åsikter kring motståndet även bland antirasister?

Ingemar framhöll i en kommentar det individualiserade samhället som en de stora utmaningarna. ”Förr fanns det organisationer som kunde formulera budskap som vi kan ställa oss bakom. Idag är det så att alla individer vill uttrycka sig själva. Vem är det som samverkar – individen eller organisationen. Vi behöver få med bägge delar av oss för att det ska fungera?” Alexandra menade att det handlar om social sammanhållning. Mattias framhöll betydelsen av visioner. ”Bristen på visioner som vi kan samlas kring gör att vi blir splittrade. En del av det är att enas kring om vart vi vill att samhället ska ta vägen. I bristen på gemensamma visioner om samhällets utveckling får främlingsfientligheten utrymme.” Han menade att ”kommunen behöver formulera en vision som samhället kan ansluta sig till. Gemensamma visioner uppmuntrar till samverkan.”

På detta möte berättade jag om EU-projektet Citispyce. Jag föreslog en sammankoppling av projekten. De har mycket gemensamt. Det finns mycket att vinna på en sammankoppling. Jag menade att förstudien skulle kunna bli den pilotsatsning som ska göras inom delprojekt 6 (WP6) i Citispyce. Det som då dock också skulle krävas var att vi engagerade ungdomar. Det såg utvecklingsgruppen positivt på. Vi hade sen en diskussion om hur och varifrån ungdomarna skulle kunna engageras men också om kopplingen till Citispyce i stort. T ex föreslog Christoph att tankesmedjan skulle kunna kopplas samman med det som Citispyce har kommit fram till. ”Sammanfattningsvis är alla positiva till sammankopplingen mellan vår förstudie och Citispyce!”, skrev projektledningen i minnesanteckningarna.

I den avslutande diskussionen uttryckte Helena en glädje över inriktningen med Citispyce. Christoph tyckte det skulle bli intressant att se vad som händer när två projekt och processer blandas ihop. ”Påminner det inte också i grunden om det som vi säger händer när vi pratar om sektorssamverkan.” Ingemar ville rentav se detta stöd för en koppling mellan de två projekten som ett tecken på framgång i vår egen process. ”Vi hade inte lyckats koppla in ett till projekt första gången.” Mattias sade sig känna ”en tillit till processen. Vi har någonting här.” Det underströks av Maria: ”Det känns som att vi gör något oerhört viktigt och spännande här! Kul!”

2.5 Möte 5 (2 juni)

På mötet den 2 juni diskuterade vi möjligheten att någon eller några från utvecklingsgruppen kunde åka med till Citispyce-konferensen i Krakow den 18-19 september. Det skulle kunna ge ”energi in till vår process”, tyckte en. En annan tyckte det ”låter väldigt intressant om vi kan vara med och styra processen och om vi kan koppla det till det vi gör här”. Därefter följde en diskussion om att involvera unga. Denna gång var det dags för spaningar av Christoph och Ingemar.

Spaning utifrån den idéburna sektorns perspektiv

Christoph Lukkerz, NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne

Jag började min spaning med frågan ”Vems ansvar är det?” och syftade till såväl medskapande av en positiv samhällsutveckling som att bemöta utmaningarna vi står mitt i och inför; ex. ungdomsarbetslöshet, utlandsföddas utanförskap, urbanisering vs. levande landsbygd, ohälsa, ensamhet, klimatförändring etc.

Ett vanligt svar som jag har hört många gånger sedan jag flyttade till Sverige är: ”Det är samhällets ansvar!” Och oftast menas med detta, den offentliga sektorns ansvar. Det finns självfallet ett lagstadgat ansvar hos det offentliga. Men allt ryms inte inom detta. Det finns luckor i systemet och människor faller mellan stolarna.

Idéburna organisationer har i alla tider sett och bemött behoven och varit en gång med om att bygga upp den svenska välfärdsstaten. Sedan dess har den idéburna sektorns roll ibland förminskats till att vara utförare av kompletterande insatser till offentliga verksamheter. SvD gick i sin ledarartikel 2014-05-05 t.o.m. så långt att ifrågasätta idéburna organisationers roll som röstbärare: ”*Civilsamhällets styrka är att det inte yrkar, det verkar!*” (Maria Ludvigsson, ledarskribent i SvD).

För att lyckas med en positiv samhällsutveckling krävs det medskapande och samverkan mellan samhällets olika aktörer. Denna slutsats drog PwC redan 2005 i sin rapport ”Cities of the future - global competition, local leadership, connected thinking” – och beskrev denna samverkan i Pentahe-lixmodellen: Offentlig sektor, näringsliv, akademi, idéburen sektor och enskilda engagerade med-

borgare/samhällsentreprenörer.

Frågan som alla aktörer behöver ställa sig är inte ”Vem HAR ansvar?” utan ”Vem TAR ansvar?” Vilka möjligheter har varje aktör för sig själv och i samverkan med andra att vara medskapare av ett inkluderande samhälle där människor kan känna delaktighet och känslan av sammanhang. Idéburna organisationer har bl.a. fördelen att inte vara bunden av exempelvis regleringsbrev, vinstmaximeringskrav eller fast i stuprör som inte verkar gå att förändra. Detta ger såväl möjligheten att kritiskt kunna ifrågasätta ett rådande system samt också att kunna agera mer flexibel och visa på alternativa lösningar eller att ibland kunna fungera som brygga mellan olika aktörer eller myndigheter.

Vidare gäller det att se till både struktur- och individnivå. Båda behöver hänga ihop och relatera till varandra. Annars är faran stor att det antingen skapas strategier utan förankring i verkligheten eller aktivism utan någon systemförändring och därmed enbart symptomlindrande.

I slutet av min spaning presenterade jag den ”Europeiska koden för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen” <http://www.mucof.se/publikationer/europeisk-kod-ideburna-organisationers-medverkan-i-beslutsprocessen> - ett verktyg för att planera och utvärdera delaktighet och inflytande i organisationers egen verksamhet och i samverkansprocesser. Samt Samverkansspindeln efter Per Germundsson på Mah – ett analysverktyg kring viktiga förutsättningar för lyckade samverkansprocesser: Resurser, mandat, parternas engagemang, arbetssätt, kunskap om varandra, parternas regelverk, informationsflödet, brukarnas delaktighet och inte minst tillit.

Jag avslutade med NÄTVERKET – Idéburen sektor Skånes verksamhetsmotto: ”Lika barn lekar bäst – olika barn skapar nya lekar”, vilket vill uppmuntra till att ta vara på olikheter aktörerna sinsemellan och över sektorsgränserna. Inte alldeles enkelt att göra men värt om inte nödvändigt att pröva.

Mattias undrade hur ofta samverkan egentligen utvärderas. Finns det verktyg för att utvärdera samverkan? ”Alla pratar att samverkan är lösningen på dagens frågor. Men vi är otydliga med vad samverkan är, vad den ska åstadkomma och hur den ska utvärderas.” ”Samverkan i sig har inget egenvär-

de”, menade Mikael Sandgren. Det ska märkas att det blir bättre för målgruppen. Annars är det ingen mening med att samverka. Ingemar betonade vikten av att samverkan leder till en förändring på längre sikt, till systemförändring. Mikael Sandgren berättade om det projekt som heter Kraftsamling Herrgården och där man försöker utveckla en infrastruktur för samverkan. ”Det som är i fokus är effekten och för vems skull gör vi det vi gör? Om målgruppen är i fokus så måste vi samverka för att lyckas. Det gäller att sätta målgruppen högre än den egna organisationens mål.”

Företag och samverkan

Ingemar Holm, ordförande i Limhamns Företagsgrupp

Varför samverka och vad betyder det?

Vi bär alla med oss olika bilder av vad vi vill uppnå genom att samverka över sektorsgränserna. I sämsta fall blir det bara ett sätt att skydda och befästa makt, resurser och inflytande. I bästa fall kan det vara ett sätt att bidra till en mer hållbar lokal utveckling genom att bredda och demokratisera perspektiv och resurser. Dessa två ytterligheter representerar olika logiker som leder åt helt olika håll. Systembevarande med symptomlindring som mål och med slutenhet som kultur, kontra systemutveckling som mål med öppenhet och transparens som kultur.

Det kan i sammanhanget vara viktigt att påminna sig om de olika drivkrafter vi har i våra sektorer och de olika logiker som därmed utvecklats. Grundlogiken i företagssektorn är vinst, konkurrens och sekretess.

Storföretagens traditionella maktbas i Sverige bygger på nära samverkan med stat och kommun. Malmö är där ett tydligt exempel där storföretagen, bankerna och politiken under sekler har utgjort en dominerande, för att inte säga enväldig, samverkansstruktur som överlevt både världskrig och depressioner. (Varför finns Malmö- Stigendal 1996)

Vem tar ansvaret för en ny samverkan som leder till en mer inkluderande samhällsutveckling?

Utbildning av arbetskraft till näringslivet har alltid spelat en central roll för samhällets utveckling. Traditionellt har företagen alltid ansvarat för utbildning av sin egen arbetskraft genom lärlings-

system och liknande. Sedan länge lever vi med att stat och kommun har axlat rollen som kompetensförsörjare till näringslivet. Från grundskola till universitet. I takt med att främst grundskolan inte lever upp till det fundament för kunskapsbyggande som krävs för ett starkt näringsliv, men också för ett sammanhållet samhälle, så höjs nu röster för en ny och bredare samverkan för att förbereda den unga generationen för ett kommande arbetsliv.

Malmö har under decennier vuxit och utvecklats som industristad vilket allt mer har växlats över i kunskaps- och tjänsteproduktion. En resa från småskalighet till storskalighet och nu tillbaka till småskalighet igen. Småföretagen är nu svaren på framtidsutmaningarna – där innovationskraft och nya arbetsplatser skall skapas.

Den gamla trippel helixmodellen sätts nu på stora prov och det nya småskaliga näringslivet förväntas hämta kraft ur en global marknadsutveckling parat med lokala klustersatsningar och inkubatorer. Akademin breddar sin utbildning och forskning. Man försöker se vad morgondagens behov är samtidigt som globaliseringen går oerhört fort. Erfarenhet och beprövad kunskap räcker inte längre för att ge svar på framtida färdriktningar.

Om vi tittar lite bakåt i Malmö så har kommissioner och storstadssatsningar avlöst varandra. Gemensamt för dem alla är ett uppifrån och ner-perspektiv, med ansatsen att lösa problem åt andra. Gemensamt är också att de positiva effekterna har uteblivit och det stora svarta hålet där resurserna har dumpats har blivit allt större.

I takt med detta har behov av ny samverkan efterfrågats och småföretagen har bjudits in på arenan. Historiskt har småföretagen i Malmö och politiken saknat upparbetade kanaler för dialog och samverkan. I de trevande försök till dialoger som inleddes framstod en tydlig brist på tillit tydligt.

Näringslivskontoret och Malmös Företagsgrupper har dock under de senaste tio åren arbetat med att bredda och demokratiserade arenan för Malmös småföretag. Vägen har gått via företagsanpassad kompetensutveckling genom projekt som Företagsakademin, tillsammans med frukostmöten, nätverksarenor, mm. Mottot har varit: företagare lär av företagare med en uttalad förhoppning om ökad tillväxt och sysselsättning. Någon förändring på systemnivå har egentligen inte uppnåtts.

Var står vi idag? Ett näringsliv som förväntas leverera tillväxt, sysselsättning, inkludering, hållbarhet, m.m. kraven ökar hela tiden, samtidigt som vi bara kan konstatera att sysselsättningsgraden fortsätter att sjunka i Malmö. Vi blir också påmind om att marknadskrafterna inte är svaret på allt, där t.ex. debatten om vinster i välfärden rör om i systemen.

Jag tycker dock att man kan skönja en ny och öppnare attityd till samverkan i Malmö. Om Malmö stad menar allvar med att skapa en mer sammanhållen och socialt hållbar stad, så är nästa steg en breddad sektorsdialog för att se hur denna hållbarhet skall kunna uppnås. Vi kan också se att den idéburna sektorn har inlett en dialog om en lokal Överenskommelse i staden. Så det kanske trots allt är läge att testa en ny systemutvecklande Penta Helix samverkan, där alla goda krafter i staden får möjlighet att bidra.

Helena påminde om hur villkoren för samverkan kan se olika ut. I HUT ingår både stora och små företag. Det kan dock vara lättare för de stora företagen att engagera sig. "För ett litet företag handlar det om timmarna du lägger in och du behöver veta vad de kan ge direkt. Det behöver vi respektera. Jag ser det exempelvis när jag jobbar med frisörer för då är det tydligt att de säljer sin tid – så de har inte möjlighet att ta in praktikanter som går bredvid och tar tid etc." Christoph jämförde med små idéburna organisationer. De har inte heller möjlighet att vara med på möten och annat. Men är då lösningen att de små måste bli större? Det är inte säkert, menar Christoph. Om stora företag försvinner så försvinner också många jobb. Christoph hör regionpolitiker säga att man ska börja i liten skala och sen skala upp. "När jag hör detta tänker jag att det vore bättre att det fanns en mängd små företag istället." Ingemar höll med: "Upscaling är inte synonymt med hållbarhet. Det är få saker som blir hållbara när de skalas upp. Det behöver skapas fler mindre initiativ som är hållbara."

Tom tyckte att bilden av Malmö blir så ensidig: "Vi målar upp en bild av Malmö som en framgångsstad – Kunskapsstaden – en bild av olika flashiga yrkeskategorier, samtidigt har vi många som står utanför. Bilden går inte ihop." Ingemar menade att skolan därför måste kvalitetssäkras. Alla måste ha en egen drivkraft när de kommer ut ur skolan. Mikael Sandgren uppfattar det som att det bara är

kunskapsmätning som gäller. Skolan arbetar inte längre med social fostran. ”Vem i samhället arbetar med social fostran om du inte har föräldrar som kan göra det?” Helena berättade om ett möte hon hade haft med grundskoleförvaltningen om strategiarbete.

Det som kom fram då var att det finns en strävan i skolan att barnen måste bli bättre, men det finns inget utrymme för de barn som inte känner att de har en plats där. Stefan Jarls film ”Godheten” ställer frågan om vad som skapar trygga och jämlika samhällen. Frågan besvaras av två engelska forskare som menar att jämställda samhällen bygger på att barnen har självkänsla att bli det man vill oavsett vilket yrke det är och vilken status det yrket har. I ojämlika samhällen vill alla bli Zlatan. Men ingen når dit och alla känner sig istället misslyckade och hamnar utanför.

2.6 Möte 6 (25 augusti)

Alexandra inledde mötet med att tydliggöra det som förstudien handlar om. Hon beskrev det som två delar, ”samverkan och bakomliggande orsaker till ojämlikhet/utanförskap.” Det är viktigt med ett systemförändrande perspektiv, menade hon, och fokus måste vara att ”samverkan ska adressera de bakomliggande orsakerna till ojämlikhet, inte bota symptomet. Om vi ser arbetslöshet som ett symptom vad är det då som producerar detta tillstånd?”

Jag vet att många av er sitter i olika samverkanssammanhang där det funderas mycket kring detta. Frågor jag ställer mig är om vi är villiga till att förändras och att göra saker på nya sätt? Det är inte enkelt att enas kring en problembeskrivning, förändra strukturer, makt och resursfördelning. Men detta ser jag som vår ambition. Detta är något som jag tycker vi har börjat undersöka i våra diskussioner och möten under våren.

Jag vill redan nu säga något som anknyter till mina slutsatser. Här tror jag nämligen att vi började tappa fokus. Det framgår tydligt av minnesanteckningarna att vi här diskuterar andra saker. Det saknas tydliga kopplingar till det vi hade kommit fram till under vårens möten. Därför ska jag inte ta upp

något mer från dessa diskussioner. Jag kan nämligen inte se att de bidrog till en vidareutveckling.

Nästa punkt på dagordningen var en diskussion om en skrift av Ingvar Nilsson. Läsningen av denna hade föranletts av att Ingvar skulle vara dragplåster på det första mötet i kunskapsresan. Mötet hölls den 18 september och hans föreläsning hade rubriken ”Utanförskap ett systemfel eller collateral damage?”

På vårt möte den 25 augusti var det upplagt för att diskutera framför allt orsaker. Gjorde vi det? Nej, jag tycker inte det. Det handlade uteslutande om samverkan, dvs. den ena av de två delarna i Alexandras inledande beskrivning. Det var precis som om Ingvar Nilsson redan hade sagt sanningen om orsakerna. Det fanns liksom inte mer att säga om det och glidningen över till samverkansdelen skedde för att vi överhuvudtaget skulle ha något att prata om. Så tolkar jag det när jag läser minnesanteckningarna. Självkritiskt kan jag konstatera att jag själv bidrog till detta med flera inlägg om hur man ska se på civilsamhället.

Därefter höll jag en föreläsning om kunskapssyn. Den var föranledd av några frågor som Alexandra hade ställt till mig. Hon ville bl.a. att jag skulle klargöra min syn på vad som är kunskap. Jag började med att slå fast vad som inte är kunskap. Information och erfarenhet är inte kunskap. Det måste bearbetas för att kunna bli till kunskap. Och då blir det till kunskap för den som bearbetar informationen eller erfarenheterna. Då blir det till kunskap för mig men inte nödvändigtvis för dig. För att det ska bli till kunskap även för dig måste även du bearbeta det och därmed göra det till kunskap för dig. Det kanske du gör nu när du läser detta genom att fundera på vad jag menar. I annat fall måste du nöja dig med att tro på det. Jag är ju ändå professor och borde veta vad jag talar om, kanske du tänker och nöjer dig med det. Kanske har du förtroende för mig och då kan även det ligga till grund för att du accepterar det som kunskap, även om du inte har gjort det till din egen.

Det jag också sa i min föreläsning var att kunskap handlar om något eller gäller något. Kunskapen är dock alltid något annat än det som den handlar om eller gäller. Därför kan kunskap alltid ifrågasättas och utvecklas. Kunskapen finns nämligen inte av sig själv. Den måste skapas och det bidrar många till. Utan oss människor och vårt skapande skulle det inte finnas någon kunskap. Kunskapen är så-

ledes gemensam och kollektiv. Men den är också personlig och individuell eftersom vi alltid måste göra den till vår egen om den ska bli kunskap för oss. Vi måste bearbeta det som andra påstår vara kunskap, försöka förstå det och ta ställning till det. Men det bygger på en tro och värderingar. Vi måste tro att det finns något som kan kallas kunskap. Annars kan vi inte ta ställning till det och lära av det.

Jag betonade också att kunskap kan komma till uttryck i olika former. En sådan uppfattning finns det stöd för i Läroplan för Grundskolan, där det står att "kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet." (s 10) Denna kunskapssyn är vanlig på t.ex. på folkbiblioteken och i civilsamhället.

Jag har kallat den för kvalitetskunskapssynen för att betona dess motsatsställning till en annan kunskapssyn, vilken jag har kallat kvantitetskunskapssynen. Den senare känns igen på att den likställer kunskap med faktakunskap och gör kunskap till en fråga om det som kan kvantifieras. Kan det inte kvantifieras så anses det inte vara kunskap. Därmed trängs de andra tre f:en undan. Kvantitetskunskapssynen är den som dominerar i dagens samhälle. Den är förknippad med den styrform som kallas New Public Management. Maciej Zaremba hade en artikelserie i DN om detta på våren 2013 och karakteriserade det som en avprofessionalisering: *"Det är när yrkeskårer som (förutom kompetensen) också förvaltat ett särskilt ansvar – läkare, domare, sköterskor, poliser, professorer, lärare – fråntas rätten att definiera vad som är kvalitet på deras område. Då börjar poliser räkna 'pinnar' och högskolor mäta 'produktivitet' i antalet godkända tentor, helt oavsett vad dessa handlar om ..."* (DN 5/3-2013)

Alexandra ställde en fråga om varför kunskapssynen är viktig. Det är den eftersom den får oss att rikta blicken i en viss riktning. Den som företräder en kvantitetskunskapssyn intresserar sig mest för det som går att kvantifiera. Kvantitetskunskapssynen bidrar därmed också till att skapa ett utanförskap. Den gör att vi inte uppmärksammar andra typer av kunskap, dvs. förståelse-, färdighets- och förtrogenhetskunskap eller kombinationer av dem, kunskaper som kanske människor i utanförskap

har. Deras utanförskap beror på att vi inte förmår uppmärksamma den kunskap som de kanske har. Det vet de som låter sig styras av en kvantitetskunskapssyn inget om. Sven-Eric Liedman har formulerat det där mycket väl i sin bok *Hets!* En bok om skolan (2011) där han skriver om hur strävan efter det exakta gör att man mäter mindre och mindre. *"Den levande människan hamnar utanför mallen. Man ser verkligheten klart, men genom sitt titthål ser man bara en liten del av den."* (2011: 65)

Jag har skrivit om dessa två kunskapssyner i mina två underlagsrapporter till Malmökommissionen. Det talas ofta om Malmö som kunskapsstad. Jag vill hävda att en viss kunskapssyn har varit styrande i denna utveckling, nämligen en kvantitetskunskapssyn. Malmö har därför inte blivit en kunskapsstad rent allmänt utan mer specifikt en kvantitetskunskapsstad och det är också det som min rapport heter, "Malmö – en kvantitetskunskapsstad". Den andra underlagsrapporten heter "Malmö – från kvantitets- till kvalitetskunskapsstad". Titeln speglar den utveckling som jag anser vara nödvändig för att klyftorna ska kunna minska. Det krävs att en kvalitetskunskapssyn blir dominerande. Det krävs att Malmö görs till en kvalitetskunskapsstad.

Det är också en kvalitetskunskapssyn som ligger till grund för Malmökommissionens förslag om kunskapsallianser. Tidigare forskningsprojekt men även Europeiska kommissionens övergripande strategi Europa 2020 har utgjort inspirationskällor men till skillnad från Europa 2020 vill vi i kunskapsallianser inbegripa inte bara näringsliv och högskola utan även civilsamhälle, kommunala förvaltningar, aktörer av olika slag och medborgare i allmänhet. Vi menar med kunskapsallianser jämlika samarbeten mellan olika intressenter av kunskapsutveckling. I en kunskapsallians ska kunskap utvecklas. Kunskap ses därför inte bara som något på förhand skapat utan lärande såväl som utvecklande och skapande av kunskap görs till del av lösningarna. Delaktigheten i en kunskapsallians ska grunda sig på ens erfarenheter och kunskaper. Därigenom kopplas också kunskapandet och lärandet till frågor om styrning, delaktighet och inflytande.

Så har jag bedrivit min forskning under de senaste 20 åren i minst 25 projekt och i samarbete med alla möjliga deltagare; lokalt, nationellt och internationellt. Därigenom har jag kunnat utnyttja alla

dessa erfarenheter som ett slags empiri och fått tillgång till andra former av kunskap. Projekten och satsningarna har gjorts till sociala arenor som befrämjar kreativitet, lärande, bearbetning av erfarenheter till kunskap och samspel mellan olika former av kunskap. Genom dessa samarbeten har jag också kunnat få hjälp med kontakter, min egen och forskningens legitimitet samt det som kan kallas gränsbrytarkompetens. Det har också skapat en beredskap och mobilisering för användningen av resultaten.

Allt detta berättade jag om i min föreläsning. Det mynnade ut i frågor till utvecklingsgruppen. Var och en av deltagarna i utbildningsgruppen är nämligen inte bara företrädare för en organisation eller sektor. Vi är inte heller bara medborgare utan vi är också bärare av kunskap, vår egen personliga men också den som har att göra med vår profession och organisationstillhörighet. Detta sistnämnda, vad är det för kunskap? Och hur kan den bidra till vårt samarbete? Det var vad jag ville att vi skulle diskutera och lite mer specifikt hade jag formulerat det som tre frågor:

- Vilka kunskaper kan/vill vi bidra med vad gäller faktakunskap, förståelsekunskap, färdighetskunskap respektive förtrogenhetskunskap?

- Hur ska det märkas att ni bidrar med det?

- Vilka frågor skulle kunna ställas till er i slutet av projektet för att få reda på det?

Deltagarna delades in i grupper, två och två, för att diskutera dessa frågor. En av grupperna tyckte det blev svårt med denna indelning av kunskap men ändå klagörande. En annan grupp lyckades komma på en hel del om de fyra typerna av kunskap. Därmed tydliggjordes också brister i ett eller annat avseende. Den tredje gruppen använde kopplingen till ESF för att tydliggöra de olika typerna av kunskap och det visade sig vara fullt möjligt. Det fanns kunskap i alla de fyra avseendena. Gruppen föreslog att denna indelning kanske kunde användas för att göra "en karta över behov som saknas i gruppen – vi kanske saknar vissa typer av kunskaper i relation till det vi arbetar med".

Den fjärde gruppen hade haft en diskussion kring generalister och specialister. De menade "att det är lättare att sätta de 4 formerna på en specialist men för oss generalister var det svårt". Frågor som

de menade att jag kunde ställa i december kunde handla om "formering av en kunskapsallians, själv-reflektiv process för att se vad vi har lärt oss". Den femte gruppen menade att "när man har kontakt med offentlig sektor så mäts man i form av faktakunskap, det kommer inte djupare än så. Det är andra processer som ska till, ex. tillit och förtroende för att representera. När det kommer in då kan vi koppla in de olika formerna."

I den avslutande diskussionen undrade Christoph: "Vad gör vi med detta? Är det inte helt centralt att vi får med vad vi tillför som sektorer i en genomförandeansökan? Vad – hur och vem gör något? Hur bygger vi vidare på detta?" Ingemar såg det här med kunskapsallianser som "ett positivt mantra men är svårare att se vad det innebär i praktiken. Hur gör man det i praktiken? Vi idealiserar vad det ska leda till men det är en annan verklighet som öppnar sig när man kommer i skarpt läge. Vi behöver jobba vidare med vart vi står i de olika sektorerna när vi bildar nya kunskapsallianser." Elin tyckte det var en svår övning men menade att det var "många pusselbitar som fallit på plats. Känns som kunskapsallianser faller bra in i de tankar jag har kring individ och strukturperspektiv." Sista ordet får gå till Christoph:

Jag brukar gå hit med blandande känslor – en utmaning, vart är vi på väg? Tycker att det blir bättre och bättre. Kanske har med tillit att göra. Första gången vi började prata om kunskap kände jag mig helt blank. Blev en ögonöppnare för mig när Alexandra flätade upp kunskap för mig kring ESF bland annat, använd mig av de olika kunskapsformerna mer konkret.

2.7 Möte 7 (8 september)

Syftet med detta möte var att diskutera bakomliggande orsaker till utanförskap för att kunna skapa en gemensam syn på hur vi ser på orsaker till och effekter av utanförskap/ojämlighet. Tanken var att göra detta genom att bygga ett problemträd enligt LFA metoden. "Ett problemträd visualiserar orsaker och effekter (konsekvenser/symptom)", som Alexandra beskrev det i minnesanteckningarna, "samt sambanden dem emellan. Trädet ger också en bild av en helhet. Utgångspunkten är att formulera ett huvudproblem." Nu blev det inte så mycket diskussion om trädet utan utslutande om

utgångspunkten, dvs. huvudproblemet.

I diskussionen betonade Elin och Anki vikten av att komma fram till en problemformulering och även rätt nivå i valet av huvudproblem. Tom undrade om kanske "minska arbetslösheten" skulle kunna vara vårt huvudproblem. Eller ska det vara utanförskap? Men då behöver vi definiera vad utanförskap är och betyder i detta sammanhang. Huvudproblemet behöver visa på kopplingen mellan individ och system/struktur, menade Tom. "Hur gör vi det? Går det?"

Enligt Alexandra ser ESF det själva som att projekten hittills har varit individförändrande men inte samhälls- och systemförändrande. "Idag fokuserar vi bara på de individer som är i utanförskap, bör det inte också vara fokus på individen i innanförskap som också är en del av lösningen?", undrade hon. Anki påminde om det arbete som pågår i regionen för att bryta utanförskapet och där ser man arbete som enda lösningen. Mattias undrade om vi kanske kunde använda ordet oetablerad istället för utanförskap. Då skulle vårt huvudproblem kunna beskrivas som att utveckla en samverkan för ungas etablering i samhället. Men som Mattias tillade så blir det då kanske mest fokus på samverkan. Går det att förena individ och systemnivå i ett huvudproblem?

Uppenbarligen blev det lite svårt att greppa vad diskussionerna egentligen handlade om. Det fick Tom att vilja sätta ned foten och påminna om varför han var med:

Jag sitter med här för att jag har utredningsuppdrag kring samverkan mellan Malmö stad och civilsamhället. Det är så jag motiverar min medverkan. Jag tror vi behöver fler samverkansmodeller för att motverka ojämlikhet i hälsa mellan unga som uppkommer pga. olika bakomliggande orsaker. Min tanke är att vi skulle kunna utgå ifrån Malmökommissionen och den modellen/rekommendationerna. Detta skulle kunna vara en möjlig ingång från vårt (Malmö stads) håll i genomförande.

Alexandra hade en idé:

Jag vill testa en ide på er för hur vi kanske skulle kunna arbeta för att få ihop individ och system, och det är att vi tänker att vi i ett genomförande projekt ska arbeta på båda nivåerna parallellt. Där de "projekt" vi gör på individnivå både ska vara individstärkande och agera som systemfelsindikatorer, dvs. projekten ska genom arbetet med unga kunna identifiera vad som behöver förändras för ungas situation inte ska återupprepas gång på gång. Sedan kan vi lyfta upp dessa resultat på systemnivå. För att kunna göra detta krävs det samverkan på både operativ – och strategisk nivå. Det kanske inte heller behöver vara samma partners på alla nivåer utan vi kanske mer ska tänka på operativa och strategiska partners? Genomförandet kan då innehålla många olika delar, processer och på så vis få med tydliga kopplingar mellan individ och struktur. Också ett sätt att jobba med Ingvar Nilssons 3 nivåer för framgång.

Maria tänkte att det systemförändrande kanske kunde kopplas till den infrastruktur som finns. Mattias höll med Alexandra om att vi behöver uppnå en strukturomvandling som är knuten till en individnivå. En del i en projektansökan skulle kunna vara att vaska fram den kunskap som finns på "användarnivå". "Behöver vi verkligen vaska fram ytterligare kunskap?", undrade Anki och hon fick svar av Alexandra:

Jag tror att vi kanske behöver mer kunskap men att det i så fall behöver ha ett konkret syfte och mål med varför vi gör det. Jag håller också med om att vi behöver komma fram till hur vi konkret samverkar. Men det ena behöver kanske inte utesluta det andra. Ett genomförande bör nog ha koppling till individen och de brister som idag finns mellan individ och struktur. Jag är inte helt säker på att den kunskapen redan finns eller har tänkts på det sättet. Inte heller i relation till bakomliggande orsaker. Testandet blir också metodutvecklande. Tänker också att det är roligare att ha med "målgruppen" i arbetet, inte att vi ska översätta kunskap genom våra problemdefinieringsraster hela tiden.

Elin gjorde en koppling till kunskapsresan och ett av de kommande mötena, det som skulle handla om DesignLab. Kanske skulle vi kunna använda en sådan metod. Men problemet då, vad ska det vara och vi borde prata om utmaning istället för problem, menade Anki, "hitta det gemensamma som vi tillsammans kan arbeta med, något konkret där vi kan ha olika nivåer i deltagande". Alexandra menade att det kanske inte går att få fram ett huvudproblem, "vi kanske ska bygga två träd?". Individnivån kanske vi kan jobba med utifrån erfarenheterna från Rädda Barnen och Citispyce medan "vi i utvecklingsgruppen gör det gemensamma problem-/utmaningsträdet på strukturnivå kring den frågeställning Mathias tog upp (som handlar om samverkan för att motverka ungas icke-etablering i samhället/utanförskap)".

Det blev också förslaget från mötet, nämligen att "vi framöver visualiserar två problemträd – ett på strukturnivå och ett på individnivå". Som förslag till huvudproblem i "strukturträdet" föreslogs: "Att sektorsöverskridande samverkan för ungas etablering i samhället fungerar bristfälligt". När det gäller problemträdet på individnivå blev förslaget att: "Rädda Barnen och Citispyce tar fram det med utgångspunkt från tidigare erfarenheter och ungdomsprocessens resultat".

I den avslutande diskussionen tänkte Tom främst på diskussionerna om system och individ. Han underströk också att systemet inte finns utan individen. Det är en viktig tanke som jag ska återkomma till. Anki tyckte att vi ska fokusera på unga och arbete, "något som det också talas om mycket i regionen. Att vi sticker ut lite men att vi på regionen kan känna igen oss i det vi arbetar med. Jag tror inte att vi behöver mer kunskap om unga men kanske någon konkret åtgärd som ökar ungas inträde på arbetsmarknaden". Alexandra påminde om det vi har enats om. Vi får inte glömma bort att "vi inte ska arbeta med symptom utan bakomliggande orsaker".

2.8 Möte 8 (22 september)

Detta möte var väl egentligen tänkt att vara det andra av två som handlade om samma sak, nämligen bakomliggande orsaker till utanförskap. Därför deltog olika personer på mötena, förutom Alexandra som deltog på båda. Mötena fick dock lite olika karaktär, att döma av minnesanteckningarna. Detta möte började med diskussioner om det första mötet i kunskapsresan, det med Ingvar Nilsson.

Därefter berättade Alexandra om det förra mötet. Som hon beskrev det handlade det mycket om vad som är huvudproblemet. Det var den stora diskussionen. Och denna diskussion hade landat i ett förslag om två problemträd, det ena "för strategisk nivå" och det andra "för individ/operativ nivå", som hon beskrev det. Detta ifrågasattes av den närvarande gruppen. Det förordades att det enbart byggs ett träd så att komplexiteten syns på alla nivåer.

Mikael Sandgren ville framhålla brist på kunskap som huvudproblem. "Då tänker jag kunskap i en vidare mening än bara faktakunskap. Det är väl Stigendals 4 kunskapsformer mer som jag syftar på." Han beskrev det som att man på den ena sidan har kunskap och på den andra sidan har man det inte. Klyftan blir så stor eftersom dagens samhällsutveckling kräver så mycket kunskap. Christoph anknöt till synen på kunskap i bred mening och menade att man utifrån en sådan definition också skulle behöva tänka att "det även finns värdefull kunskap hos den enskilda oavsett om den passar in i den 'traditionella' kunskapsarenan. Skall vi tvinga in alla i samma process såsom vi gjorde i industrisamhället?" Det ansåg inte Mikael att vi skall men han gav uttryck för en stark tro på kunskap och menade att vi genom kunskap inte bara kan bygga broar utan "vi kan även bygga bort klasser genom det".

Mötet avslutades med att deltagarna började bygga ett problemträd, "med start i rötterna d.v.s. orsakerna till huvudproblemet", som Alexandra skrev i minnesanteckningarna. Hon bifogade också en skiss tänkt som "en brainstorming för att visualisera tankegångarna, inte som en helhetsbild utan något att arbeta vidare med". I en avslutande sammanfattning menade hon att de båda mötestillfällena hade kommit fram till något olika bilder kring vilket som är vårt huvudproblem. En enighet hade dock funnits vid båda mötestillfällena om vikten av att skapa en gemensam bild kring orsak och effekt/symptom. De två mötena resulterade i två förslag på huvudproblem, det första "att sektorsöverskridande samverkan för ungas etablering inte fungerar", och det andra "att det finns komplexa kunskapsklyftor (i samhället)". Det första förslaget innebär att det bör byggas två träd och det andra att det bör byggas ett.

2.9 Möte 9 (6 oktober)

Möte 9 inleddes med en diskussion om Citispyce-konferensen i Krakow, 18-19 september. Denna diskussion ska jag dock inte ta upp här utan under rubriken WP6 i kapitlet om Citispyce. Här ska jag istället börja med att sammanfatta den diskussion som fördes därefter. Den handlade om vad som ska vara vårt huvudproblem, det som det förra mötet hade mynnat ut i förslag på. Alexandra påminde om att valet av huvudproblematik måste hänga ihop med hur vi ska skriva genomförandeansökan. Hon undrade om samverkan ska ses som mål eller medel:

Kan samverkan i sig vara ett mål? Hur gör vi en förändring som utgår från en verklighet? Vi kanske också behöver diskutera kring operativa och strategiska målgrupper samt partners? Systemdiskussionen är viktig – för vem och hur systemet är skapat är något vi behöver diskutera.

Mattias undrade hur långt vi egentligen står ifrån varandra. Han såg det som att vi har haft lite olika startpunkter i diskussionen och därför också landat lite olika. Elin betonade vikten av kopplingar mellan system och individ. Hon såg det som att vi ska försöka ”hitta en målgrupp som vi utifrån individinsatser arbetar med att skapa systempåverkan och förändring för.” Hon menade att t ex Försäkringskassan har gjort detta.

Ingemar framhöll vikten av förankring. Det ser han som det viktigaste. ”Hur får vi det förankrat till de olika sektorerna så att det kan bli en verklig väg för en systemförändring?” Jag hänvisade till valresultatet och det nya politiska styret. ”Viktigt att hänga på det som nu kan möjliggöras genom det nya styret. Att ta hjälp av de vindar som nu blåser.” Det menade även Ingemar att vi kan göra men ”vi får inte bli ett politiskt redskap, vi får se upp så att vi inte blir partipolitiska.” Tom påminde om att förankring tar tid.

När jag så här i efterhand går igenom minnesanteckningarna ser jag att diskussionen inte alls handlade om det som var tänkt. Den skulle handla om vad som ska vara vårt huvudproblem men så blev det inte. Därmed kom vi inte vidare med denna viktiga fråga. Ska det tolkas som att vi hade kört fast? Blev det för stort och för svårt?

Därefter presenterade Martin Grander resultatet av en studie inom Interreg-projektet NEO. Det mynnade ut i nio kriterier. Det är en intressant uppdelning som säkert kan ligga till grund för diskussioner men jag ser det som ett ”work-in-progress”. Det behöver bearbetas och kopplas till annat arbete, t.ex. den forskning som har bedrivits av bl.a. Göran Brulin och Lennart Svensson om hållbart utvecklingsarbete. Den senare forskningen innehåller viktiga svar på frågor som väcktes i den efterföljande diskussionen om hur man ska lyckas med verksamhets- och systemförändringar.

Därefter följde gruppdiskussioner om samverkan. Jag kunde dessvärre inte stanna och vara med i dessa diskussioner. Men hade jag varit där skulle jag nog ha protesterat lite mot frågeställningarna. De frågor som skulle diskuteras var bl.a. varför vi ska samverka, vad målet är med vår samverkan och hur vi ska kunna samverka över sektorsgränserna. Det är enligt min uppfattning allt för allmänna frågeställningar. Förstudien gäller inte samverkan i allmänhet utan mer specifikt en samverkan som ska kunna bidra till att lösa de samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. Framför allt ska vi inrikta oss på de bakomliggande orsakerna. Målet med den samverkan som vi ska utveckla genom denna förstudie har således redan slagits fast.

Nu ledde istället dessa allmänna frågeställningar till allmänna diskussioner om samverkan. Därmed inte sagt att det saknades intressanta inlägg. Maria menade att ”samverkan ses som den enda möjliga vägen och därför vågar vi inte problematisera det. Grotta sig ner i detta för att det inte görs överlag. För mycket halleluja samverkan. Att våga göra detta även i slutrapporten!” Ingemar såg det som ”otroligt viktigt att vi går vidare från samverkan till verkan. Samverkan kan inte vara målet utan medlet.” En hel del kan göras av respektive organisation, menade Mattias, och han undrade då varför vi behöver en genomförandeansökan. Svaret blev kort och koncist: ”För att utmana systemet!”

Mitt i diskussionen ställde Ingemar frågan ”vad är det som ska förankras? Det är den frågan vi behöver ställa oss.” Det är just denna vad-fråga som verkar ha tappats bort när de frågor som skulle diskuteras blev så allmänna. Ingemar spann vidare på vad vi skulle kunna göra, ”något som är ungdomsrelaterat. Att vi testar något in i praktiken. Vi har valt ungdomsvägen och att vi gör det inom ramen för

Malmökommissionens slutsatser.” Men det behövs en plan för förankringsfrågorna, menade Ingemar. Det ansåg Tom också och det såg han som det ”absolut viktigaste”. Den grupp som Tom ingick i tillsammans med Elin, Christoph och Lina hade dock inte glömt vad-frågan, dvs. vad samverkan ska handla om. Som de började med att slå fast i sin redovisning av gruppdiskussionerna, ”föremålet’ för denna samverkan är utanförskap för unga. Det är det som gör det unikt.” Men sen kom diskussionerna ändå att handla om allt möjligt, åtminstone att döma av minnesanteckningarna.

2.10 Möte 10 (3-4 november)

Nu var det dags för internat och jag måste erkänna att jag inte var så förtjust i upplägget. Min förhoppning var att vi skulle få något att diskutera och ta ställning till, något som klargjorde vad vi hade kommit fram till och byggde på en systematisk genomgång av vår process. Nu anlätade man istället en extern processledare och jag tyckte tyvärr inte det gav så mycket. Jag upplevde det som att vi kunde ha haft en hel del av dessa diskussioner på vårt första möte i februari. Det saknades en grund som återspeglade att vi hade kommit någon vart och som vi kunde ta avstamp ifrån.

Alexandra höll en presentation inledningsvis men som jag ser det skulle det ha behövts något mer. T.ex. lyfte hon fram begreppens betydelse men samtidigt med en förhoppning om att diskussionerna på internatet skulle leda fram till definitioner av dem. Jag hade hellre sett att förslag på sådana definitioner presenterades utifrån de diskussioner, spaningar och inspel vi har haft på våra möten. Alexandra anknöt till våra ursprungliga förväntningar, vilket var bra och viktigt, men hon sa inte mycket om vad vi hade kommit fram till om de bakomliggande orsakerna. Här var hon dock föredömligt självkritisk och menade att ”här lyckades vi inte helt, och jag har på egen hand inte heller lyckats med det. För mig skapade detta en lärdom kring att det är svårt att enas kring ett huvudproblem då det är komplext att se helhet samt att vi har olika ingångar till utmaningen. Detta är något som behöver bejakas för att det är då vi lär oss mer och kan skapa helhetssyn.” Hennes presentation handlade mer om samverkan, men inte specifikt om vad vi hade kommit fram till vad gäller hur samverkan kan bidra till att lösa problem med utanförskap. Mest handlade hennes presentation om de metoder som har använts i förstudien.

Även Christoph såg en svårighet i att diskutera en genomförandeansökan innan vi är färdiga med slutsatserna. ”Just nu är det biten med att fånga in den kritiska rösten som är viktig. Tänka ett varv till.” Helena menade att ”kanske vi ska göra slutrapporten först – för att se vad vi har kommit fram till innan vi diskuterar vad vi ska göra i en genomförandeansökan.”

Därefter var det dags för redovisningar av hemläxan. Alla hade fått i uppgift att fundera över förstudien konkreta resultat och redovisa det i fem punkter. Jag ska inte redogöra för allt detta här utan hänvisar till minnesanteckningarna. Däremot ska jag jämföra svaren och se om jag kan identifiera gemensamma teman och det som sticker ut.

Flera nämner kunskap och inte bara det utan också sådant som har med kunskapssyn att göra, som t.ex. Mattias säger att ”kunskap om hur kunskap måste vara en större del av lösningen”. Ingemar ser det som ”bra att vi fört in begreppen kunskapssyn och kunskapsallians som viktiga delar i en samverkan. Viktigt att vi nu på ett medvetet och konkret sätt tar med oss detta in i genomförandeprojektet.” Ett annat tema är vikten av strukturförändring men hur svårt det kan vara. ”Vi sitter fast i våra strukturer”, säger Mattias. Vi reproducerar dessutom systemet, säger Christoph, och hur gör vi det? Kunskapsresan nämns av flera. Den ”satte igång något hos mina kollegor”, som Tom säger. Samverkan nämns också av flera, såväl dess möjligheter som dess svårigheter, bl a av Eva.

Det lärande som genererats i projektgruppens diskussioner som framförallt har ringat in och synliggjort utmaningen i själva ”samverkandet” d.v.s. varje organisations logik som färgar av sig på diskussionerna, varje organisations utmaning i att förstå och därefter kunna jobba med det mandat man har med sig ”hemifrån”.

Ingemar menar att ”vi har fått igång en dialog om sektorssamverkan långt utanför vårt eget projekt.” Det är också bra att ”vi har byggt upp ett förtroende mellan oss som aktörer (personer) i projektet”.

Vi har ökat medvetenheten och blivit tydligare med hur vi ser på sektorssamverkan. Att den kan användas som symptomlindrande, eller

som systemförändrande. Dessa begrepp och förhållningssätt blir viktiga att vi får med oss in i genomförandefasen.

Ingemar tycker också det är bra att vi har bestämt huvudtemat för genomförandeprojektet och att det ska vara ungdomars utanförskap.

Inledningsvis hade Mikael Sandgren föreslagit en tankemodell som han visade i PowerPoint. Vi återkom till denna i slutet. Mikael beskrev det på konferensen som att den består av två huvuddelar. Den ena delen utgörs av utanförskapet. Den andra delen utgörs av det innanförskap som projektet ska syfta till att göra människor i utanförskapet delaktiga i. Det är dock inte det befintliga innanförskapet de ska göras delaktiga i utan ett förändrat innanförskap. Det ska vara ett hållbart innanförskap som utgår från medborgaren. I projektet ska det ingå verkstäder, med stödinsatser och samordnare som Mikael beskriver det, ”då blir det en rad insatser på vägen för att stärka individen, men också ta tillvara på den kunskap som genereras i detta. Sen är det upp till oss (innanförskapet) att förändra oss utifrån den kunskap vi får in.”

Om detta blev det sen en diskussion. När jag läser minnesanteckningarna upplever jag denna diskussion som spretig. Den handlade om ganska mycket och är inte så lätt att följa. Delvis förstår jag inte vad den handlade om. Detta ska dock inte uppfattas som ett förringande av Mikael's förslag. Enligt min uppfattning är detta ett ambitiöst och bra förslag, i väsentliga avseenden på rätt väg.

3. CITISPYCE

Malmö högskola och Malmö stad har som två av 13 partners under 2013-15 medverkat i det treåriga EU-projektet Citispyce. Projektet har finansierats av EU:s sjunde ramprogram och letts av Aston University i Birmingham. 13 partners från 10 städer i 10 länder har deltagit i projektet. Förutom Birmingham och Malmö har Aten, Barcelona, Brno, Hamburg, Krakow, Rotterdam, Sofia och Venedig ingått. Utgångspunkten har varit den ojämlikhet som nu ökar snabbt runt om i Europa och som framför allt drabbar ungdomar. Projektet har syftat till att skapa kunskap om hur politiker och tjänstemän kan minska denna ojämlikhet genom att lära av sociala innovationer som har utvecklats av, med och för ungdomar i stadsdelar och bostadsområden präglade av utanförskap.

Projektet har varit indelat i åtta olika delprojekt, workpackages (WP) som det heter. I WP1, som pågick under våren 2013, gjorde vi en översiktlig plan för det kommande arbetet. Det ska jag inte säga mer om här. Däremot ska jag ägna särskilda kapitel åt att skriva om de följande fyra delprojekten. Detta ska jag göra eftersom vi kopplade ihop projekten och då blir det viktigt att även skriva om Citispyce. Det har också gjorts mycket i Citispyce som vi har haft glädje av i ESF-förstudien. Dessutom finns det viktiga lärdomar att dra från Citispyce om det som har fungerat mindre bra. Jag ska ta upp allt detta i de följande kapitlen.

3.1 WP2: Städerna i sina nationella sammanhang

Arbetet med WP2 började i mars 2013. Jag var den som för MAH:s räkning ledde WP2 och jag började med att skriva en strategirapport om upplägget. Varje team skulle skriva en rapport om sin stad i det egna nationella sammanhanget och analysera ojämlikhetens samhällsspecifika orsaker. För att dessa tio rapporter då skulle bli jämförbara krävdes det riktlinjer och ett gemensamt upplägg. Jag skrev först ett utkast till strategirapport som alla fick kommentera och efter diskussioner via mejl skrev jag en slutversion.

Strategirapporten innehöll kapitel om vilken funktion WP2 skulle fylla i projektet som helhet och vilka samhällsområden som skulle undersökas. Projektansökan analyserades för att klargöra det som gällde specifikt för WP2 och den disposition som samtliga rapporter skulle ha fastställdes och förklarades. Framför allt innehöll strategirapporten beskrivningar av de indikatorer som skulle ingå i samtliga rapporter. De var fjorton till antalet och

täckte in de fem områdena ekonomi och arbetsmarknad, tillgång till stöd och service, boende, utbildning samt makt, demokrati, medborgarskap och civilt deltagande. Samtliga indikatorer var valda med omsorg och med syftet att möjliggöra jämförelser. Förutom att redovisa siffror för dessa indikatorer hade rapportförfattarna i uppdrag att försöka klargöra orsaker till de symptom som siffrorna indikerade.

Utifrån alla dessa 10 rapporter om städerna i sina respektive nationella sammanhang skrev jag en övergripande rapport, slutförd i oktober 2013, där jag jämförde såväl symptom som orsaker. I alla de tio städerna existerar det ett utanförskap. Symptomen på detta kan vara flera men den indikator som jag framför allt använde i rapporten kallas NEET, dvs. "Not in Employment Education or Training". I genomsnitt ingick 12,9% (2011) av alla ungdomar, 15-24 år, i NEETs. Högst var det i Bulgarien, Grekland, Spanien och Italien. Lägst i Holland. Det är lågt även i Tyskland och Sverige.

Vad beror då skillnaderna på? Vad är orsakerna till att ungdomar i de olika länderna hamnar utanför? Orsakerna är inte enkla. De kan inte liknas vid att person A tycker illa om person B, slår denne på flabben och då får person B ont. Visst kan det vara så att det har spridits en kultur som får en att titta snett på ungdomar, särskilt dem med invandrarbakgrund. Det är den ena typen av orsaker. Den har med mening, symboler och kultur att göra. I denna typ inbegrips bl.a. diskriminering. Den andra typen av orsaker handlar om hur strukturerna i samhällsmaskineriet funkar, vem det gynnar respektive missgynnar. För att kunna passa in i detta maskineri och bli en kugge i det ställs det krav på vad man måste ha och göra. Den som inte har och gör det som krävs riskerar att hamna utanför, dvs. i ett utanförskap.

Utanförskap kan således bero på att man inte har det som krävs och de som inte har det kan kallas have-nots. Eller så kan det bero på att man inte gör det som krävs och de som inte gör det kan kallas do-nots. I båda dessa fall innebär utanförskap en avsaknad på faktisk delaktighet. Därutöver kan utanförskap bero på en bristfällig känsla av delaktighet. De som inte känner sig delaktiga kan kallas feel-nots. I alla tre fallen handlar det om en avsaknad. Man saknar det som krävs.

Detta kan man förhålla sig till på i huvudsak två sätt. För det första kan man försöka råda bot på denna avsaknad och se till så att människor har, gör och känner det som krävs. Det kan ske med en blandning av morot och piska, varav vissa föredrar mer av det ena och andra mer av det andra. För det andra kan man förhålla sig till det genom att ifrågasätta varför man måste ha, göra och känna just detta. Detta förhållningssätt vänder blicken mot samhället och skärskådar kritiskt dess utveckling. Det möjliggör en förståelse av hur samhället genom att ställa allt högre krav för delaktighet har utvecklats till ett utanförskap. Kopplat till detta kan man fråga sig om inte dessa människor som inte har, gör och känner det som samhället kräver kanske har, gör och känner något annat istället. Därmed blir problemet något annat, nämligen samhällets oförmåga att ta tillvara det som dessa människor faktiskt har, gör och känner.

Min utgångspunkt är det andra förhållningssättet. Jag vill inte nöja mig med att ta reda på vad människor i utanförskap inte har, gör eller känner. Ännu viktigare är att ta reda på vilka krav ett samhälle ställer och varför. Dessa krav för att man ska få vara delaktig utgör de orsaker som vi ska sätta spotlighten på. De utgör en typ av orsaker till utanförskap som kommer till uttryck i barriärer och därför kan kallas barriärorsaker. Denna typ av orsaker gör det svårt för många människor att komma in i samhället. Ett exempel är den formella utbildningsnivån. Ett annat mer grundläggande exempel är kunskapssynen. Den andra typen av orsaker kan kallas exkluderingsorsaker och de verkar genom att tränga ut folk. Ett exempel på detta kan vara jobb som sliter ut en och därmed får en att hamna utanför. Slitsamma och innehållslösa jobb kan också göra att man inte alls känner sig delaktig.

För att få reda på varför ungdomar hamnar i utanförskap måste vi således sätta spotlighten på barriärorsaker och exkluderingsorsaker. Den ena typen av orsaker handlar om varför ungdomar inte släpps in och den andra om varför de trängs ut. Det har jag försökt ta reda på i den jämförande WP2-rapporten och det skiljer sig mycket mellan länderna. Jag har i rapporten analyserat och jämfört två delar i de olika samhällsmodeller som städerna ingår i. Den första delen gäller tillväxtmodeller. Den andra delen gäller det som kallas välfärdsregimer. Båda dessa två handlar om den faktiska delaktigheten, dvs. de krav som ställs på vad man måste ha och göra för att kunna passa in i respektive samhälls-

modell och bli en kugge i det. Därutöver har jag tagit reda på hur man i de olika samhällsmodellerna ser på ungdomar genom att jämföra skillnaderna i definition av utanförskap. Denna skillnad handlar om villkoren för känslan av delaktighet.

WP2-rapporten mynnade ut i sju slutsatser, kallade "prospects for social innovation". Dessa sju såg jag som generellt giltiga för samtliga städer, om än i olika utsträckning. Giltigheten beror på respektive samhällsformation. Därför förordade jag att de sju måste konkretiseras och specificeras för varje stad. Det såg jag som en viktig uppgift för kommande WPs att arbeta med.

De sju behöver således bearbetas. Det betyder inte att de är godtyckligt valda. Tvärtom bygger de på mycket arbete i ett EU-projekt med deltagare från 10 intressanta städer i Europa, nord såväl som syd och öst såväl som väst. De sju kan också betraktas som kriterier. Jag ska här koppla dessa kriterier till resultaten av analysen om orsaker. De ska tydligt motiveras i ljuset av barriär- och exkluderingsorsaker. Dessutom har det nu blivit åtta kriterier. Det som tidigare hette ekonomi har jag delat upp i jobb och finanser. Projekt, initiativ och satsningar som vill vara innovativa i den meningen att de motverkar inte bara symptomen utan framför allt orsakerna till ojämlikhet och utanförskap måste uppfylla så många som möjligt av följande kriterier:

1. Kunskap – Analysen i WP2-rapporten visar hur beroende vi har blivit av varandra. Ömsesidiga beroendeförhållanden har uppstått mellan stadsdelar och befolkningsgrupper i en enskild stad eller land men också mellan länder i Europa. Beroende på den övergripande finansdrivna tillväxtmodell som dominerar globalt har vi kommit att leva på varandras bekostnad och det är en mycket viktig orsak till ojämlikhet och utanförskap. Satsningar som görs måste därför inbegripa möjligheter till lärande och kunskapsutveckling om dessa ömsesidiga beroendeförhållanden. Framför allt behöver de göra upp med den kvantitetskunskapssyn som försvårar en förståelse av den kunskap som inte låter sig kvantifieras, t.ex. den interkulturella kompetens som många ungdomar i utanförskapspräglade områden har. Denna kunskapssyn är en viktig barriärorsak till utanförskap eftersom den gör att mycket kunskap inte släpps in och tas tillvara i samhället.

2. Kontakter – Det segregerade separerandet av

ungdomar i olika stadsdelar och faktiskt också i olika länder bidrar till att förorsaka ojämlikhet och utanförskap. Det är en högst påtaglig barriärorsak i och med att ungdomar avgränsas från varandra. Det skapar också en grogrund för främlingsrädsla och missriktat skuldbeläggande. Ett viktigt framgångskriterium är därför att ungdomar i olika delar av en stad men också i olika delar av Europa får möjligheter att lära känna varandra och varandras livsvillkor samt att gemensamt försöka lösa problemen.

3. Tillit – Runt om i Europa och vare sig man har jobb eller är arbetslös känner många ungdomar idag en stor otrygghet och osäkerhet. Det beror på att både barriär- och exkluderingsorsakerna rent generellt har stärkts med konsekvenser för framför allt ungdomar. Den som är arbetslös kanske aldrig får något jobb. Den som har ett kan snabbt bli av med det. Vem vet om man får något bidrag. Otryggheten och osäkerheten får konsekvenser för ungdomars möjligheter att utvecklas socialt. Satsningar måste därför göra det möjligt för ungdomar att skapa tillitsfulla sociala relationer, även då inbegripet den tid som detta kan ta. Det handlar om något mycket grundläggande, nämligen att få bli en social varelse.

4. Jobben – Det räcker inte med att få ett jobb. Den försämring som har skett på arbetsmarknaden av villkor och kvalitet förorsakar också ojämlikhet och utanförskap. Lågkvalificerade jobb innebär en avkvalificering av de som har dem, vad gäller både kropp och knopp. De gör att människor får allt svårare att uppfylla kraven för delaktighet. Kroppen slits ut och kompetensen förtvinar. Lågkvalificerade jobb inbegriper således exkluderingsorsaker. Satsningar måste därför försöka bidra till att fler jobb utvecklas enligt principen om självständigt lärande.

5. Finansialisering – En annan viktig orsak till ojämlikhet och utanförskap är det som kallas finansialisering. Skuldsättningen är en del av detta och det har många ungdomar drabbats av. Den utgör i högsta grad en exkluderingsorsak för den som inte klarar av att betala av sina skulder. Det krävs därför satsningar som försöker motverka finansialiseringen och stötta de ungdomar som har fastnat i skuldfällan.

6. Välfärd – Nedskärningarna och försämringarna av välfärdsstaten såväl som förändringar i

linje med mera piska och mindre morot förorsakar också ojämlikhet och utanförskap. Det utgör en växande barriärorsak till utanförskap eftersom det har försvårat möjligheterna till stöd. Runt om i Europa monteras välfärdsstaten ned och ersätts av ett kompensatoriskt civilsamhälle, i bästa fall. För att kunna betraktas som innovativa måste de satsningar som görs visa hur man istället kan värna om välfärdsstaten och utveckla dess goda sidor samt stärka civilsamhällets komplementära funktioner genom olika typer av samverkan.

7. Demokrati – I en tid när marknaden och dess logik har fått breda ut sig sätts demokratin på undantag. Retoriken om att stärka rättigheter bidrar ofta till att dölja denna utveckling genom att rättigheterna stärks där de inte betyder så mycket. Det behövs därför socialt innovativa satsningar på hur ungdomars rättigheter kan stärkas där det betyder något.

8. Förhållningssätt – En viktig barriärorsak till ojämlikhet och utanförskap är det förhållningssätt som kan kallas problem-orienterat. Det måste ersättas av ett potential-orienterat förhållningssätt vilket innebär att man inte bara intresserar sig för det som synes vara utan också för bakomliggande orsaker och människors konstruktiva resurser.

3.2 WP3: Förutsättningar i Sofielund

I WP3 var tanken att vi skulle välja ut två områden i varje stad och undersöka dessa. Vi valde ut Norra och Södra Sofielund som våra två områden. Där har vi också haft många samarbeten, vilket är bra för då kan man bygga vidare på det som tidigare har gjorts. Vi kategoriserade sociala strukturer på grundval av den potential de har för att stödja ungdomar och skilde ut fyra typer av sådana strukturer; nämligen bostadspolitiska, kulturpolitiska och socialpolitiska strukturer samt civilsamhället. För var och en av dessa gick vi igenom aktuella satsningar med bas i Sofielund. Vi gjorde sen bedömningar av dessa typer utifrån de ovan nämnda kriterierna. I vilken utsträckning uppfyller dessa sociala strukturer kriterierna från WP2?

För att börja med de bostadspolitiska strukturerna så kan de sägas uppfylla det tredje kriteriet (tillit) genom att stödja ökad trygghet för ungdomar. Detta görs genom både tryggare bostäder och tryggare boendemiljöer. De bostadspolitiska strukturerna uppfyller också det femte kriteriet eftersom åtgärder inom hyresbostäder gör att unga människor

inte behöver bli beroende av finansialisering, vilket är fallet om ungdomarna ska köpa en bostadsrätt eller en villa. De bostadspolitiska strukturerna anknyter även till det sjätte kriteriet, eftersom MKB:s policy är i överensstämmelse med principen om generell välfärd. Dessutom uppfylls det sjunde kriteriet (demokrati) eftersom en starkare hyressektor innebär stärkta rättigheter för ungdomar.

De kulturpolitiska strukturerna kan mycket väl ha att göra med både det första och det andra kriteriet (kunskaper och kontakter), men det beror i hög grad på de enskilda användarna. Dessa strukturer skapar möjligheter för dem men garanterar inte att de uppfylls. Dessutom handlar dessa strukturer om det sjätte kriteriet (välfärd) eftersom de överensstämmer med principerna om generell välfärd. De kulturpolitiska strukturerna i Sofielund kan också mycket väl bidra till att stärka ungdomars rättigheter och utnyttja deras potentialer. I vår undersökning kunde vi dock inte slå fast om detta verkligen skedde.

De socialpolitiska strukturerna har ett särskilt fokus på det fjärde kriteriet (jobben). Den slutsatsen kunde vi dra utifrån diskussionerna med områdeschefen och beskrivningarna av områdesprogrammet. Ungdomar ska få hjälp med att skaffa jobb. Men vilken typ av jobb? I vilken utsträckning bidrar dessa jobb också till att stärka ungdomars rättigheter och inte bara till att exploatera dem? Det vet vi inte och vi skulle behöva göra en större studie för att ta reda på det. Inte heller vet vi i vilken utsträckning de socialpolitiska strukturerna verkligen bidrar till att förstärka välfärdsstatens generella principer.

Civilsamhället i Sofielund kan utan tvekan sägas uppfylla samtliga kriterier. Sofielunds Folkets Hus (SFH) har tillsammans med Glokala Folkhögskolan det internationella perspektivet inskrivet i sina organisationsformer. Många ansträngningar har också gjorts för att skapa partnerskap mellan ungdomar i olika länder. SFH var t ex en av de viktigaste platserna när European Social Forum arrangerades i Malmö 2008. Tillit och förtroende nämns som kännetecknande för SFH. Organiserandet av det arbete som utförs ligger vanligtvis i linje med principen om självständigt lärande, vilket Malmökommissionen också betonar. Civilsamhället har helt klart en kompletterande roll i förhållande till välfärdsstaten, men blir den också kompensatorisk? Detta är en stor och viktig fråga som vi dock

inte har kunnat ge några svar på i WP3-rapporten. Det råder ingen tvekan om att civilsamhället skapar möjligheter för unga människor där de kan stärka sina rättigheter. Det civila samhället kännetecknas också av ett potentialorienterat synsätt.

Sammanfattningsvis menade vi att både de bostadspolitiska och de kulturpolitiska strukturerna skapar goda förutsättningar för ungdomar att utveckla innovativa lösningar på problemen med den ojämlikhet som de drabbas av. Huruvida även de socialpolitiska strukturerna utgör en gynnsam förutsättning och i så fall i vilken utsträckning, kan vi dock inte veta säkert. Det beror även på vilken strategi dessa socialpolitiska strukturer vägleds av. Här anknöt vi till den uppdelning av EU:s Lissabonstrategi i två strategier som jag har gjort i tidigare forskning. Lissabonstrategin finns inte längre utan den har ersatts av Europa 2020. Den hade dock stor betydelse under 2000-talets första decennium och det talades då om den som en enda strategi. I själva verket var det två.

I all korthet hade den ursprungliga Lissabonstrategin från år 2000 sin förankring i det som har kallats det sociala investeringsperspektivet med betoning på sambandet mellan ekonomiska och sociala mål. Det sena 90-talets nationella storstadspolitik var samma andas barn. När sen Lissabonstrategin revideras år 2005 så förändrades dess innehåll. Den reviderade Lissabonstrategin gav uttryck för en mera nyliberal politik i vilken de ekonomiska målen prioriterades på bekostnad av de sociala. Trots denna grundläggande skillnad kallades båda strategierna för Lissabonstrategin med påföljd att många inte lade märke till förändringen utan trodde att det var samma strategi. Vi menade i WP3-rapporten att båda dessa strategier finns representerade i ett område som Sofielund. Det finns många goda skäl till att ta ställning för den första av dessa två strategier, dvs. den med förankring i det sociala investeringsperspektivet. Det ska jag dock inte gå in på här utan hänvisar till annat som jag har skrivit, t.ex. mina två underlagsrapporter till Malmökommissionen. Det är för övrigt också en sådan strategi som Malmökommissionen förordar i slutrapporten.

3.3 WP4: Intervjuer med ungdomar

I Malmö ansvarade Martin Grander och Jonas Allwall för detta delprojekt och de skrev WP4-rapporten. De hade hjälp i undersökningen av Johanna Lindén som gjorde många intervjuer med ung-

domar. WP4 skulle nämligen bygga på intervjuer. Efter att vi hade satt in städerna i sina respektive nationella sammanhang och undersökt två områden skulle vi nu höra hur ungdomar i dessa områden ser på sin situation men framför allt om och i så fall hur de försöker göra något åt den. Om det de försöker göra också förändrar ojämlikhetens orsaker kan det betraktas som innovativt. Det var så som vi hade definierat sociala innovationer. Det var den definition vi hade arbetat oss fram till i WP2 och WP3, nämligen "a practice that in innovative ways counteracts/changes the causes of inequality, affecting young people".

25 ungdomar intervjuades enskilt men därutöver genomfördes det gruppintervjuer och sammanlagt ingick 45 ungdomar i undersökningen. De flesta tycker mycket om sitt område, trots alla dessa avigsidor, mycket beroende på en stark social sammanhållning. Rapporten framhåller denna känsla av samhörighet som områdets största tillgång. Seved är samtidigt ett område som har dåligt rykte. Det är ungdomarna mycket medvetna om och de betraktar det som ett stigma, vilket förstärks av media. Det finns dock anledningar till stigmat. En av dem är missbruket och det har en del av de intervjuade varit fångade i. De berättar om hur det kan göra en rädd för samhället och få en att gömma sig i området.

Andra berättar om hur droghandlare sätter sin prägel på vardagslivet. Det gör att polisen dyker upp då och då, men ofta bara tillfälligt. Det skulle vara mycket bättre om de stannade till, pratade mer med ungdomarna och försökte skapa förtroenden. Nu kan ungdomarna istället uppleva det som att polisen aldrig griper rätt personer och de kan känna sig trakasserade av polisen. Missbruket är ett av uttrycken för utanförskap. Ett annat är arbetslöshet och bidragsberoende. Många ungdomar nämner också brist på boende som ett stort problem.

Viktigt att nämna är att de flesta ungdomar som intervjuades verkade ändå hoppfulla och de drömde om en annan framtid. Det handlade inte heller bara om att flytta ifrån Seved. En del av ungdomarnas drömmar gällde hur man skulle kunna förändra Seved och förbättra dess rykte. Förhållandevis många var optimistiska till att kunna påverka områdets utveckling.

I intervjuerna ingick det också frågor som gjorde

det möjligt att ta reda på hur ungdomarna ser på de olika typerna av strukturer, de som definierades i vår WP3-rapport. Det var framför allt med avseende på det åttonde framgångskriteriet, det som gäller förhållningssättet, som det visade sig vara möjligt att jämföra dessa strukturer. Enligt ungdomarna verkar det potential-orienterade förhållningssättet företrädas bäst av civilsamhället och sämst av de socialpolitiska strukturerna. Civilsamhället är dock sämst på att möjliggöra kopplingar till arbetsmarknaden. Det är de socialpolitiska strukturerna bättre på. Med utgångspunkt i denna skillnad mellan vad de olika sektorerna är bra på förordar rapportförfattarna satsningar på en "innovativ samverkan".

3.4 WP5: Val av pilotprojekt

I WP5 var det tänkt att slutsatser skulle dras från det dittillsvarande arbetet i WP2, WP3 och WP4. Det skulle utgöra en del av förberedelserna för en workshop i Krakow och ligga till grund för skapandet av en typologi över sociala innovationer. Typologin skulle sen översättas till en "Menu of Innovative Practices" utifrån tema som hade framkommit ur forskningen. Detta skulle utgöra grunden för diskussionerna på workshopen. Till denna workshop skulle nyckelintressenter bjudas in för att vara med och bedöma forskningen och komma med råd till valet av pilotprojekt. Även ungdomar skulle bjudas in till workshopen.

Så står det i projektansökan. De planer som presenterades på det projektmöte som vi hade i Birmingham, 8-9 maj, hade dock stora brister. Den mall som vi skulle skriva in våra "goda exempel" i ("Fiche of Social Innovation Practice") grundade sig inte på någon sammanhängande idé. Någon sådan idé fanns inte med i presentationen överhuvudtaget. Vi förväntades skriva om det ena och det andra. Men varför då? Beståndsdelarna i den typologi som detta skulle ligga till grund för var inte motiverade. Stort som smått blandades. Vi förstod därför inte hur man skulle kunna göra en typologi på så lösa och ogenomtänkta grunder.

Inför WP6 såg det ännu värre ut. Så här sammanfattade jag problemen i en rapport som jag skrev en månad senare (18 juni) till ledningen på Aston University:

Policy-makers from another city should select social practices to implement elsewhere for money which doesn't exist. How will that be

possible? It becomes even more strange as the selection will be done on the basis of the fiche suggested by the WP5-leader which, in my view, not at all will enable the policy-makers to understand neither the problems nor the solutions in order to make a relevant selection. And even if they would be able to make a relevant selection, against all the odds, how do we get funded to carry it out? Obviously, we run the risk of standing there without being able to do anything, very embarrassed. How we should avoid or even minimise this risk was not at all explained in Birmingham. The discussions about it just petered out without any answers.

Jag fick då idén att vi skulle kunna slå ihop de två projekten, Citispyce och ESF-förstudien. Det skulle kunna bli en konstruktiv lösning som gynnade alla parter. Det visade sig att både vår partner i Citispyce, Malmö Stad, och utvecklingsgruppen i ESF-förstudien nappade på denna idé. Så här förklarade och motiverade jag den i min rapport den 18 juni till Aston University:

In Malmö, we have decided about what to carry out during the autumn as a pilot activity. It's an on-going pilot study, funded for one year (2014) by the ESF. Representatives from different sectors of society have constituted a development group in order to find out how a penta-helix model could be developed to combat inequality and achieve a social sustainability. Thus, it has an objective similar to Citispyce. This pilot study is supposed to prepare the ground for a larger project which may commence around the mid of 2015, given first of all that a proposal is submitted at the end of this year and then that it gets the approval, of course. Thus, beside the similarities in objectives, the timing is perfect. The innovative twist will be to involve young people in the ESF pilot study. That will be quite unique. Young people are normally not involved at the planning stage, if they are allowed to have an influence at all.

Det blev därför aktuellt att fråga ESF-förstudiens utvecklingsgrupp om några ville följa med till den workshop som anordnades i Krakow, den 18-19

september. Glädjande nog nappade tre, nämligen Alexandra, Mattias och Lina. Därutöver deltog Pia Hellberg-Lannerheim från Malmö Stad samt Jonas, Johanna Lindén och jag från MAH.

3.5 WP6: Lösningar på problem?

Inför resan träffades några av oss för att prata ihop oss. Jag hade förberett en genomgång av läget i Citispyce. Den innehöll en sammanfattning av projektet, dess WPs och tidplan. Jag redogjorde också för hur jag såg på Citispyce-projektets potentialer, dess aktuella problem, mina förväntningar på projektet och vilka utvecklingsalternativ som kunde vara realistiska. Dessutom innehöll genomgången en liten fördjupning om hur man kan se på problem, lösningar och orsaker. Jag ska ta upp det här för att kunna hänvisa till det sen.

Problem och lösningar lever ofta sina egna liv, hävdade jag. Det kan kanske funka för problemen men inte för lösningarna. För att något ska kunna anses vara en lösning måste det relateras till ett problem. Annars blir det ingen lösning. Det är i förhållande till ett problem som det blir en lösning. Och det blir det om det lyckas lösa problemet eller åtminstone bidra till att lösa det. Det kräver dock att man vet vad problemet är. Det måste så att säga definieras. Det görs alldeles för sällan. Istället tar man problemet för givet och satsar allt på att utveckla sina lösningar. Det kan dock få till resultat att problemet förvärras. Men det märker man kanske inte eftersom man ju inte har definierat det.

Om man därför verkligen vill åtgärda bakomliggande orsaker och inte bara symptom då måste man definiera problemen med dessa bakomliggande orsaker. Då blir det nödvändigt att först reda ut vad som ska menas med orsak. I min genomgång framhöll jag några kännetecken. För det första är det inte självklart utan det beror på vad vi anser vara en orsak och det beror i sin tur på våra perspektiv, vilka grundar sig på bl.a. människosyn och samhällssyn. Det säger sig således inte självt vad som är en orsak utan det är vi som har en uppfattning om det. För det andra är en orsak inte nödvändigtvis det som ser ut att vara en orsak. T.ex. kan det se ut som om dåliga betyg beror på korrade elever. Men det finns mycket annat som det kan bero på, t.ex. sättet att bedöma kunskap med betyg. Därför är det så viktigt att tänka sig bortom det som synes vara med hjälp av diskussioner och olika typer av kunskap.

För det tredje är en orsak inte nödvändigtvis det som får en effekt. Den dag när just detta stycke skrevs strålade solen så skönt. Det fick mig att öppna fönstret och njuta en stund i solskenet. Så är det verkligen inte alla dagar. Det betyder dock inte att solen inte har lyst. Den har ändå lyst precis lika mycket. Dess strålar har dock motverkats av alla moln. Så kan det vara med orsaker. De kan verka men samtidigt motverkas av andra orsaker, mer eller mindre tillfälligt, och då får de ingen effekt. Så kan det också vara med vissa lösningar på problem. De löser egentligen inte problemen men motverkar dem. En hel del piller funkar säkert så. Är det så bra? Det är en viktig fråga att ta ställning till om man, som i det omformulerade syftet, vill testa hur en samverkansmodell enligt Pentahelix kan bidra till att lösa det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap.

Vi var sju stycken från Malmö som medverkade på Citispyce-konferensen i Krakow, 18-19 september. Alexandra och Lina hade förberett en presentation av förstudien som de drog samtidigt med att 9 andra projekt presenterades. Tidigare hade ytterligare ca 10 projekt presenterats parallellt på liknande sätt. De som inte hade några presentationer gick runt och lyssnade och pratade med presentatörer, ställde frågor. Det var meningen att vi skulle välja något av alla dessa projekt som vi kunde genomföra i Malmö. Det hade vi redan bestämt att vi inte skulle göra av skäl som har framgått ovan. Vårt fokus var istället att försöka snappa upp idéer som vi kunde baka in i vårt arbete med förstudien.

Vi blev dock alla ganska bedrövade över avsaknaden på kopplingar mellan dessa projekt och definitioner av samhällsproblem. Projekten hängde liksom i luften och det klargjordes inte vilka eventuella problem de skulle lösa. Framför allt saknades det kopplingar till arbetet i Citispyce med att försöka identifiera bakomliggande orsaker.

I den diskussion vi hade på utvecklingsgruppens möte 9 den 6 oktober framförde jag denna kritik. Alexandra menade att "Citispyce-problematiken är något vi kan lära av i vår förstudie". Hon tyckte det blev så uppenbart i Krakow att detta är så svårt. Ingemar undrade varför man inte går till kärnan i problematiken. Jag menade att det handlar om ens perspektiv. Man begränsar sig till det som synes vara och då blir det så lätt att problemen individualiseras. Alexandra tyckte att hon tack vare workshoppen i Krakow hade lärt sig "en hel del kring

både hur vi har arbetat i denna förstudie och vi kan jobba vidare för att inte hamna där".

Mattias tyckte det kändes lite nervöst, "vad kommer vi att landa i? Vad är det som gör att vi är så mycket bättre än andra projekt som inte lyckats?" Jag menade att "en genomförandeansökan bör handla om att komma åt bakomliggande orsaker. Det tycker jag gör oss annorlunda". Christoph gjorde en markering:

Vår roll skulle kunna vara att vara en "pain in the as"-röst som hela tiden visar på att bakomliggande orsaker är strukturella (har strukturella orsaker) och att det inte är individuella orsaker. Att vår roll och funktion i projektet kan vara att visa på det felaktiga, och vi kan sitta lugna i det – att inte fastna i att visa på lösningar hela tiden.

Maria höll med och tyckte att "civilsamhället och idéburen sektor kan ha rollen som kritisk röst, att vara pain-in-the-as-rösten."

ESF-förstudien inklusive ungdomsprocessen blev således ett pilotprojekt i Citispyce. Under ledning av Lina Gustafsson och Alison Mendez Vargas från Rädda Barnen anordnades det möten med sammanlagt 11 ungdomar i åldrarna 16-25 år vid 6 tillfällen, en gång i veckan under sex veckor. Ungdomarna hade rekryterats genom Rädda Barnens nätverk och kom från olika delar av Malmö. Hur denna process genomfördes och resultatet av den har Martin Grander skrivit om i två rapporter till Citispyce.

4. MALMÖKOMMISSIONENS TVÅ REKOMMENDATIONER

I veckan innan internatet hade jag precis blivit klar med en artikel om Malmökommissionen till Socialmedicinsk tidskrift. Denna tidskrift skulle ge ut ett temanummer om Malmökommissionen i december 2014 och kommissionärerna hade uppmanats att skriva artiklar. Det gjorde jag och eftersom min artikel anknyter till det som vi har pratat om i utvecklingsgruppen så skickade jag ut den till deltagarna innan internatet. Det hann dock inte bli så mycket diskussion om den men jag ska ta med en kortare version av den här. Ett flertal gånger under våra möten har det föreslagits att vi ska koppla en genomförandeansökan till Malmökommissionen. Jag ska då här sammanfatta det som jag anser vara det viktigaste i Malmökommissionens slutrapport. Det är nämligen det som min artikel handlar om.

Vad av det vi tar upp i slutrapporten är viktigast att göra för att Malmökommissionens arbete ska leda till en mer jämlik stad? Det är den fråga jag ställer mig i artikeln. Jo, det är att få de två huvudrekommendationerna att hänga ihop. Den ena rekommendationen gäller etablerandet av en social investeringspolitik. Den ger uttryck för ett nytt tänkande om ekonomin och syftar ytterst till att förändra sambandet mellan tillväxt och välfärd. Den andra rekommendationen handlar om hur processer måste förändras genom skapandet av kunskapsallianser och en demokratiserad styrning.

De två rekommendationerna är viktiga var och en för sig men de måste framför allt hänga ihop. För att hälsan ska bli mera jämlik krävs det ett förändrat samband mellan tillväxt och välfärd. Lika viktigt för den jämlika hälsan är att det görs genom kunskapsallianser. Det är just detta nya samband mellan tillväxt och välfärd som kommunen hittills har misslyckats med att skapa. Det är huvudorsaken till att de senaste decenniernas stora satsningar inte har lyckats, t ex URBAN-programmet under 1990-talets andra hälft, Storstadssatsningen i början av 2000-talet och Välfärd för alla, 2004-2008 (Stigendal, 2013).

För att förstå det måste man gå tillbaka till ef-

terkrigstidens första decennier och dess tillväxtmodell (Stigendal, 2012). Då var tillväxten industridriven, främst av konsumtionsvaruindustri. Det lade grunden för ett gemensamt intresse av reallöneökningar. Annars skulle det inte bli någon efterfrågan. Denna tillväxtmodell havererade på 1970-talet och Malmö sjönk ner i krisen.

Sen dess har en annan tillväxtmodell etablerat sig globalt. Den drivs av finanskapitalet. Istället för intjänad lön har lån kommit att bli en allt viktigare källa till konsumtion. Det har i sin tur bidragit till finanskapitalets höga vinster. Det innebär att Malmöbornas relation till ackumuleringen av kapital har förändrats. Tidigare bidrog Malmöbor till ackumulering av kapital så gott som enbart genom att producera värden. Nu bidrar vi i allt högre grad genom att berövas värden, t ex genom höga räntor, transaktionskostnader, pensionssystemet, försäkringar och aktiemarknaden.

Akkumulering genom berövande är vad den finansdrivna tillväxtmodellen bygger på. Kopplat till detta har statens roll förändrats från att som tidigare stärka efterfrågan till att främja utbudet. Det märks tydligt inom bl a utbildningsväsendet där betygen har blivit viktigare än den kunskap de eventuellt står för. Framtonar en kunskapssyn som likställer kunskap med faktakunskap och gör kunskap till en fråga om enbart resultat, aldrig processer. För enkelhets skull har jag kallat den för kvantitetskunskapssynen (Stigendal, 2012).

Utvecklingen har gjort en kommun som Malmö allt mer beroende av utomstående finansärer. Kapitalet måste lockas att investera. Malmö klarade krisen genom att göra sig till del i denna globala tillväxtmodell. Det har skett i huvudsak genom byggande. Det har byggts broar, tunnlar, nya stadsdelar och höga hus. Vad har egentligen varit målet? Jag vill påstå att det framför allt har varit vägen dit, dvs. byggandet i sig. Genom allt detta byggande har man skapat arbetstillfällen för många under-, över- och sidoleverantörer. Malmö och regionen har utvecklats till en stor fabrik. Ledning-

en i staden har visserligen satt en grön prägel på det. Det har lett till många utmärkelser. Det har fått Malmö att bli känt runt om i världen.

Och ändå djupnar klyftorna. Makthavarna har lagt sina pannor i djupa veck. Stora satsningar har genomförts. Men tillväxtmodellen har man inte förändrat. Jag vill påstå att det är den som är det stora problemet, dvs. den finansdrivna tillväxtmodellen och den har en stark koppling till nyliberalism. En central tankegång i nyliberalismen är nedsippringsteorin. Tove Dannes-tam visar i sin doktorsavhandling *Stadspolitik i Malmö* hur denna teori har genomsyrat de stora satsningarna i Malmö (2009: 134). Projekt som Västra Hamnen och Hyllievång har tillmätts en långt större betydelse än som satsningar på enskilda områden. Förhoppningarna har varit att de ska generera en tillväxt som kan lyfta hela staden och ”sippra ner” även till dess fattigare delar.

Ståle Holgersen menar i sin doktorsavhandling *The rise (and fall?) of post-industrial Malmö* (2014) att Malmö inte utnyttjade finans-krisen 2008 till att staka ut en ny utveckling. Istället visade det sig vara ”business as usual” som gällde. Kommunstyrelsens nya ordförande Katrin Stjernfeldt Jammeh lägger visserligen en annan vikt vid social hållbarhet än sin företrädare Ilmar Reepalu men Holgersen kan utifrån sin forskning inte se att det har skett några grundläggande förändringar. Det som fortfarande gäller är den postindustriella väg som Malmö slog in på i mitten av 1990-talet, menar han. Malmö fortsätter att bygga sig ur krisen och dessutom mer av samma sak. Han ser det som att en nyliberal planeringspraktik har normaliserats.

Motorn i ekonomin har varit de stora byggprojekten. Det är precis som att man inte kan tänka sig en annan utvecklingslogik än den att kapitalet först måste dras in till Malmö för att därefter omfördelas så gott det går. Det är just denna utvecklingslogik som måste förändras. Den finansdrivna tillväxtmodellen har nämligen sin baksida och där lever de människor som drabbas av ackumulation genom berö-

vande, ofta koncentrerade till vissa delar av Malmö. En gigantisk omfördelning från fattiga till rika har skett under de senaste decennierna och mer lär det bli när bubblan på bostadsmarknaden spricker.

I Malmökommissionens slutrapport finns det stöd för att göra upp med detta tänkande. Det som krävs är ett nytt samband mellan tillväxt och välfärd. De förändringar som har skett under rubriken globalisering har gjort oss väldigt mycket mera beroende av varandra, vi som lever i denna värld. Vi klarar oss inte själva längre. Istället måste vi förtjäna vår plats i den globala arbetsdelningen genom att producera något som andra kan vara intresserade av att köpa. Om makthavare och aktörer verkligen tar till sig dessa insikter kommer det att leda till en förändring av synen på de andra, de som bor i vissa områden av Malmö. Och det är just vad som behövs för att skillnaderna i hälsa ska kunna minska, dvs. det som var syftet med att Malmökommissionen tillsattes.

Men då krävs det framför allt en förståelse för att Malmökommissionens två övergripande rekommendationer måste hänga ihop. Den ena rekommendationen gäller vad som ska göras. Den andra rekommendationen gäller hur det ska göras. Och det ska göras genom kunskapsallianser. För att skillnaderna i hälsa ska kunna minska är tillsättandet av kunskapsallianser ett mål i sig. Det kan nämligen göra betydligt fler människor delaktiga i samhället och möjliggöra den frihet som John Dewey, en av de främsta inspiratörerna till den svenska läroplanen, propagerade för. Men jag ser också kunskapsallianser som en förutsättning för uppfyllandet av den första rekommendationen och den måste främst gälla en förändring av sambandet mellan tillväxt och välfärd.

Det nya sambandet mellan tillväxt och välfärd måste således inbegripa förändringar av både tillväxten och välfärden. Å ena sidan måste Malmö ställa om sig till en tillväxt som främst bygger på produktion av nya värden och inte på spekulation. Själva produktionen av dessa nya värden måste ske i utvecklande och läran-

de organisationsformer. Det gör oss nämligen mera kvalificerade som konsumenter. Det kan få oss att efterfråga varor och tjänster med högre kvalitet, ekologiska och rättvisemärkta. Denna efterfrågan är viktig för att styra tillväxten i en mera behovsprövad riktning. Å andra sidan måste välfärden inbegripa mycket mer av delaktighet och demokrati. Förutom att detta har ett värde i sig så gör det oss till mera kreativa producenter. Kunskapsallianser är således centrala i omställningarna av både tillväxt och välfärd.

5. SLUTSATSER

I kapitlet om ansökan dristade jag mig till att föreslå en omformulering av syftet med förstudien: Förstudiens syfte är att utveckla kunskapen om de bakomliggande strukturella orsakerna till det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap och testa hur en samverkansmodell enligt Pentahelix kan bidra till att lösa detta samhällsproblem. Jag påstod också att denna formulering överensstämmer med hur förstudien utvecklades. T.ex. hade vi på möte 3 en brainstorming kring frågan "Vad är de bakomliggande orsakerna till utanförskap?". Jag vill framhålla denna omformulering av syftet som ett viktigt resultat av förstudien.

Utifrån detta syfte såg jag det i kapitlet om ansökan som att två mål kunde fastställas. Det ena gällde en utveckling av kunskapen om de bakomliggande strukturella orsakerna till det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. Jag gjorde dock en avgränsning och menade att vi ska inrikta oss på det som en samverkan enligt Pentahelix kan bidra till att lösa. Det andra målet gällde att testa en Pentahelixmodell som utgångspunkt för sektorsövergripande samverkan. Även här gjorde jag en avgränsning och menade att vi måste inrikta oss på det som kan bidra till att lösa det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. I förhållande till dessa två mål går det att ta reda på hur vi har lyckats. Det ska jag göra nu.

Slutsatserna ska delas upp på ovanstående två mål. Jag ska dra slutsatser om hur vi har lyckats med att, för det första, utveckla kunskapen om samhällsproblemet, och för det andra testa en samverkansmodell enligt Pentahelix. Slutsatserna kommer att bygga på alla de tidigare kapitlen men också på resultaten från Citispyce. Till sist kommer jag att dra slutsatser om vilken grund detta lägger för ett genomförande projekt.

5.1 Kunskapen om samhällsproblemet

I ansökans inledande mening står det att vi ska "adressera bakomliggande strukturella orsaker till individers arbetslöshet". Vi har kommit

överens om att kalla "individers arbetslöshet" för ett symptom. Just detta symptom har vi dock inte pratat så mycket om. Ett annat symptom pratade dock Tom om i sin spaning, nämligen den oroväckande samhällsutvecklingen i hela Europa där främlingsfientliga rörelser/organisationer och politiska partier växer sig allt starkare. Detta kan lätt uppfattas som en orsak. Och det blir det ju, t.ex. när det leder till valframgångar för partier som Sverigedemokraterna. Men intresserar man sig bara för det som en orsak innebär det att man tar dess egna orsaker för givna. Det är den risken som jag uppfattar att Tom varnar för i sin spaning när han pekar på "tendenser till att motståndet mot intolerans och främlingsfientlighet i sig är exkluderande".

Därför är det viktigt att också se den ökande främlingsfientligheten som symptom. Det är ett symptom och då på något. Det finns något i bakgrunden, något underliggande som gör att dessa krafter växer sig starka. Vad är det? Det är just bakomliggande orsaker som vi ska intressera oss för i denna förstudie. Det står i ansökan. Alexandra har också påmint om det vid ett flertal tillfällen, t.ex. på möte 7 när hon uppmanade oss att inte glömma bort att "vi inte ska arbeta med symptom utan bakomliggande orsaker". Det är dock inte så lätt. Som framgår ovan kan t.ex. främlingsfientliga krafter vara både en orsak och ett symptom. Ett annat exempel kan vara elever med dåliga betyg. Det ställer till det för dem och blir en orsak till problem. Det är dock också i sig ett symptom på bakomliggande orsaker.

Denna skillnad och uppmaningen i ansökan om att vi ska intressera oss för de bakomliggande orsakerna gör det viktigt att reda ut begreppen. Vad är då en orsak, till skillnad från ett symptom? Det har vi faktiskt nästan inte alls pratat om på utvecklingsgruppens möten, mig veterligen. Det framgår i alla fall inte av minnesanteckningar. Vi kan dock inhämta en del kunskap om detta från Citispyce.

På det förberedelsemöte som vi hade inför resan till workshopen i Krakow höll jag en ge-

nomgång. Det innehöll en liten fördjupning om problem, lösningar och orsaker. Jag tog min utgångspunkt i ett vanligt problem, nämligen avsaknaden på samband mellan problem och lösningar. Man pratar om projekt och satsningar utan att göra klart för sig vilka problem som ska lösas. Då blir heller inte dessa projekt några lösningar. Dessvärre är det just detta som har hänt i Citispyce. Vi åkte till Krakow och fick reda på en massa om projekt i de andra städerna men ingenting klargjordes om vilka problem som de eventuellt skulle lösa, framför allt inte de problem som vi har diskuterat i Citispyce. Avsaknaden på samband mellan dessa projekt och viktiga samhällsproblem var ganska total. Då blir dessa projekt inte heller några lösningar och definitivt inte innovativa.

Även i den sammanfattning som jag har gjort om WP2 står det om orsaker. Där skiljer jag mellan två typer av orsaker till utanförskap, nämligen barriärorsaker och exkluderingsorsaker. Resonemanget mynnar ut i en uppdelning i åtta (tidigare sju) framgångskriterier vilka jag relaterar till dessa två typer av orsaker. Kriterierna har formulerats utifrån en fråga om vad man måste tänka på när man vill försöka lösa problem med dessa två typer av orsaker till utanförskap.

Dessa kriterier ringar därmed också in åtta olika områden med barriärorsaker och exkluderingsorsaker. Det går säkert att ringa in flera problemområden, t.ex. sådant som har med boende att göra, men utgångspunkten för denna "inringning" var formuleringarna av "prospects for social innovation", dvs. det man kan behöva tänka på om man vill att ens projekt ska bli innovativa. Vilka av dessa områden har vi talat om på utvecklingsgruppens möten? Jag ska använda denna indelning för att dra slutsatser om vilken kunskap vi har utvecklat om samhällsproblemet. Vilket eller vilka av dessa områden har vi pratat mest om?

Det är utan tvekan det första området, kunskap. Vi har också pratat om boende, framför allt under möte 3 i samband med Mattias spaning. Spaningen gav ett tydligt exempel på hur

det skapas barriärorsaker till utanförskap när kommuner gör sig av med sina allmännyttiga bostadsbolag. Därmed skapar dessa kommuner också rumsliga barriärer till samhällets innanförskap eftersom alla inte kan bo där. Det ställs krav på vad man måste ha för att få bo där, framför allt vad gäller pengar, krav som ganska många inte klarar av att uppfylla. Utförsäljningarna av allmännyttan blir därför en del i utvecklingen av samhället till ett innanförskap men också till en rumslig positionering av innanförskapet och ett slags kamp om var gränsen till utanförskapet ska gå.

Viktiga exkluderingsorsaker som gäller jobben togs upp på möte 3 under temat arbete där de allt mer prekära förhållandena på arbetsmarknaden som gör människor sjuka, fysiskt och psykiskt nämndes. Vi har också pratat lite om förhållningssättet. Men mest har vi pratat om kunskaper. Hur ser det då ut med resultaten från Citispyce? Ja, då tänker jag på vad ungdomarna sa i WP4 och hur konkret de skildrar problemen. Det är en konkretionsnivå som vi har saknat i ESF-förstudien och som nog skulle ha hjälpt oss att komma vidare i diskussionerna om problemen och orsakerna. Nu blev det mer att vi famlade runt och inte riktigt visste vad vi pratade om.

Kunskap är också vad det ena av de två förslagen till huvudproblem handlar om, nämligen "att det finns komplexa kunskapsklyftor (i samhället)". Det andra av de två förslagen till huvudproblem lyder "att sektorsöverskridande samverkan för ungas etablering inte fungerar". Jag kan dock inte se att vi ska gå vidare med detta. Det beror på att det skulle kräva en definition av det som jag skrev om i analysen av ansökan och kallade arbetsställsproblemet. Jag kan dock inte se att vi har pratat så mycket om det. Det finns ingen problemdefinition att koppla ett förslag på lösning till.

Det är istället det första problemet som jag tycker att vi ska gå vidare med. Jag skulle dock inte vilja formulera det så som gjordes på möte 8. Formuleringen bör skjuta in sig på en barriär- och eller exkluderingsorsak. Visst kan det

se ut som om ungdomar med dåliga betyg saknar kunskap men så är det kanske inte eller så säger det bara en del av sanningen. Kanske är problemet istället sättet att bedöma kunskap med betyg. Kanske är det i så fall lika problematiskt med höga betyg i den utsträckning de ger uttryck för en anpassning på bekostnad av kritiskt, kreativt och självständigt tänkande. Jag skulle föredra en problemformulering som riktar in sig på kunskapssynen.

5.2 Test av samverkansmodell enligt Pentahelix

Hur har det då gått med det andra målet? I mitt förslag till omformulering har målet varit att testa en Pentahelixmodell som utgångspunkt för sektorsövergripande samverkan men inte vilken samverkan som helst utan mer specifikt den som kan bidra till att lösa det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. Har vi lyckats med det? Ser vi till vad diskussionerna har handlat om så måste nog svaret bli nej. Många diskussioner har handlat om samverkan, absolut, men jag kan inte hitta några diskussioner alls som har handlat om hur en samverkan kan bidra till att lösa det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap.

Intressant är också att när deltagarna på internatet skulle lyfta fram de viktigaste resultaten så blir det som sägs om samverkan till stor del så allmänt. Det är mest svårigheterna med samverkan som nämns, inte hur samverkan skulle kunna bli en lösning och särskilt inte en lösning på just det problem som ESF-förstudien skulle handla om, nämligen det samhällsproblem som det talas om i termer av utanförskap. Det är nog också en koppling till ett sådant viktigt samhällsproblem som krävs för att samverkan ska bli det som Ingemar efterlyste på möte 1, då han ville att vi skulle "hitta sätt att samverka på riktigt, så att det inte bara blir prat samt hur vi kan hitta former för att fördela resurser mellan sektorer". Christoph var på samma möte tydlig med sitt krav på koppling till samhällsproblemen när han sa att det måste mynna ut i något som gör skillnad för t ex de arbetslösa eller sjukskrivna.

Har vi då misslyckats med detta mål? Har vår samverkan därigenom inte blivit på riktigt? Njaj, kanske ändå inte det. Det går nämligen att dra slutsatser också utifrån det som har gjorts, inte bara utifrån det som har sagts. I en samverkan som ska bidra till att lösa samhällsproblem med utanförskap måste det vara viktigt med upplägget på mötena. Det måste vara viktigt att deltagarna får möjligheter att lära sig något. Det måste kännas stimulerande, inspirerande och kul. Allt detta ligger i linje med den organisationsform som Malmökommissionen med förslaget om kunskapsallianser vill främja och sprida, den organisationsform som kännetecknas av ett självständigt lärande. Går det att dra några slutsatser om ESF-förstudien i dessa avseenden?

Ja, det gör det. Det finns ganska många vittnesmål i minnesanteckningarna om att året med ESF-förstudien har känts stimulerande, inspirerande och kul. Det finns anledning att diskutera vidare om vad detta beror på, vad som har varit framgångsfaktorer, vad det är som har fått oss att känna det så. En sådan framgångsfaktor tror jag har varit upplägget på mötena och jag tänker framför allt på spaningarna. Det har varit ett intressant och viktigt inslag som har lyft fram alla oss deltagare och våra kunskaper såväl som våra funderingar. Det har också satt en konstruktiv press på oss att verkligen bidra med något viktigt.

Jag vill också lyfta fram en annan framgångsfaktor och det är ledarskapet. Utan att vara helt insatt i hur Alexandra, Elin och Maria har fördelat detta ledarskap och därför veta vem som ska ha en ros för vad så har jag uppfattat det som ett mycket lyhört ledarskap. Det har funnits en öppenhet för andra förslag. Nya idéer har bemötts med intresse och nyfikenhet. Det har skrivits föredömligt utförliga minnesanteckningar. Därmed har dock inte allt lämnats helt fritt utan det har också funnits en styrning. Det är viktigt. Det innebär inte att allt har lyckats och därmed kommer jag till en annan viktigt aspekt på det ledarskap som krävs i en samverkan som ska försöka lösa samhällsproblem med utanförskap. Det är självkritiken.

Även i detta avseende anser jag att ledningen för ESF-förstudien har varit en förebild.

Det finns något att lära av detta om hur man ska få en sådan här samverkan att fungera. Det handlar bl.a. om balansen mellan en öppenhet för nya intryck, idéer och förändringar av processen och en slutenhet som möjliggör för processen att komma vidare. En ständigt pågående diskussion om detta bör göras till en central del i ett genomförandeprojekt, där jag då också vill föreslå att vi ska ta hjälp av den forskning om hållbart utvecklingsarbete som bl.a. Len-nart Svensson och Göran Brulin har bedrivit. När de i en av sina publikationer frågar sig vilka drivkrafter som gör att projektresultaten lever kvar, integreras med annan verksamhet, sprids till andra områden och leder till strategisk påverkan så blir svaret att det beror på tre mekanismer. Det beror på, för det första, ”ett *aktivt ägarskap* inom ramen för en effektiv och genomskinlig projektorganisation”, för det andra, ”en *samverkan* mellan viktiga aktörer och organisationer som bygger på gemensam kunskapsbildning varvat med handling”, och för det tredje, ”ett utvecklingsinriktat läran-de som leder till multiplikatoreffekter” (2011: 202).

Ytterligare en slutsats som jag vill dra gäller modellen med Pentahelix. Den har under året inte fyllts med något innehåll utan framstår för mig som bara ett ord och därmed ett av de där löven som virvlar runt i vinden och ser färg-granna ut. Den enda betydelse av Pentahelix som jag har hört nämnas under året är att fem sektorer ska samverka. Det är dock ingen betydelse som jag kan ställa upp på. Jag ser mig inte själv som företrädare för en sektor. Det framgår väl också tydligt av den roll jag har fått i ESF-förstudien. Hur stämmer mitt skrivande av denna rapport överens med att jag skulle företräda en sektor?

Tanken med Pentahelix bygger också implicit på en samhällssyn som jag menar måste ifrågasättas. Det förutsätts att samhället består av sektorer men så anser inte jag att man ska se på det. Då grötar man ihop för mycket. Ta t.ex.

näringslivssektorn. Den består av företrädare för vinstdriven tillväxt, behovsdriven tillväxt och engångstillväxt (småföretag). Skillnaderna mellan dessa aktörer är stora och viktiga. De görs dock obegripliga om allt klumpas ihop i en enda stor sektor. Utifrån det jag har hört om Pentahelix under det år som har gått så säger modellen heller ingenting om på vilka grunder vi ska samverka och inte heller hur.

Det gör däremot begreppet kunskapsallianser. I själva verket så menar jag att kunskapsallianser är ett bättre begrepp i alla de ovanstående avseendena. Det bygger på ett erkännande av deltagarnas kunskaper, det säger något om hur vi ska samverka, det tar inte för givet vad deltagarna representerar och det tar inte heller samhället för givet. Min slutsats av vårt arbete under det år som har gått är att vi behöver byta ut begreppet Pentahelix mot begreppet kunskapsallianser. Under arbetet med förstudien kom utvecklingsgruppen i praktiken att bli en kunskapsallians.

Utifrån mina analyser kan jag också dra några slutsatser om vad vi inte har pratat om och som vi skulle behöva reda ut. Vi har inte pratat om vad vi KAN samverka om för att verkligen bidra till en lösning på samhällsproblemet med utanförskap. Samverkar vi om sådant som bara går att ändra genom t.ex. lagstiftning så lär vi kanske inte bli så framgångsrika om vi ska hålla oss på en lokal eller regional nivå. Vi har heller inte pratat om vad vi ska samverka FÖR. Alexandra undrade på möte 9 om samverkan ska ses som mål eller medel. Ingemar menade på samma möte att det inte kan vara målet utan måste vara medlet. Men vilket är då målet?

5.3 Grund för ett genomförandeprojekt
Mitt förslag är att vi skapar ett projekt som i första hand är FÖR och inte EMOT någonting. Om man skapar ett projekt som i första hand är EMOT någonting och handlar om att lösa problem så tenderar de som har drabbats av problemet att hamna i underläge. Ett sådant upplägg kan ge intrycket att projektet har ska-

pats för deras skull, inte för vår. Jag tycker att vi ska skapa ett projekt som tar sin utgångspunkt i att göra något bra för alla.

Det jag tycker att vi ska vara FÖR är det som jag skriver om i artikeln till Socialmedicinsk tidskrift. Det kan uttryckas som att vi ska verka FÖR att Malmö och malmöborna ska förtjäna sin plats i världen. Med ett begrepp som jag lanserar i mina underlagsrapporter till Malmökommissionen ska vi verka FÖR att Malmö blir en kvalitetskunskapsstad. Det gäller för övrigt inte bara Malmö utan även andra städer. I det inbegrips allt det som jag tar upp i min artikel till Socialmedicinsk tidskrift, bl.a. en annan tillväxtmodell och satsningar på kunskapsallianser.

Genom att vara FÖR detta kan vi också vara EMOT något annat och det är den kvantitetskunskapssyn som ligger bakom så många symptom på utanförskap. Det är en barriärsorsak till utanförskap eftersom den gör att andra kunskaper än de som kan kvantifieras blir svår- eller rentav obegripliga. Det skulle då kunna formuleras som vårt huvudproblem. Då ska vi givetvis vända oss till dem som har drabbats av detta problem, dvs. ungdomar med dåliga betyg osv men i ljuset av det vi är FÖR framstår inte dessa ungdomar som problemet. Det är istället ett problem för oss att de inte kan vara med och göra Malmö till en kvalitetskunskapsstad, dvs. en stad som kan förtjäna sin plats i världen. Detta menar jag att vi KAN samverka om. Det är något som går att göra på lokal nivå och något som kan bidra till en lösning på samhällsproblemet med utanförskap utan att det behövs förändringar av t.ex. lagstiftning.

Mitt förslag är att vi skapar en arena och ett sammanhang som handlar om just detta, dvs. vad Malmö ska bli för stad och hur malmöborna ska förtjäna sin plats i världen. Det gäller även andra städer och dess invånare. Vare sig det görs i Malmö eller någon annan stad kan det drivas av ett partnerskap där det som respektive partner är bra på lyfts fram och tas tillvara. Till detta sammanhang ska ungdomar engageras, inte i första hand för att vi ska lösa

deras problem utan för att de behövs i arbetet med att göra staden till en kvalitetskunskapsstad där samverkan och det jag i mina underlagsrapporter kallar "governance med alla" måste bli en viktig del. Ungdomars medverkan är viktig för att det ska bli mer konkret och underlätta för oss att veta vad vi pratar om. Vi behöver förankras i problemet för att inte sluta att prata om det. Ungdomar kan hjälpa oss med detta men de kan också bidra med sina egna reflektioner. Sammanhanget ska utformas så att det möjliggör bearbetningar av erfarenheter till kunskap.

Samtidigt som ungdomarna bidrar till att göra Malmö till en kvalitetskunskapsstad ska det i sammanhanget finnas stöd för dem att lösa sina egna problem. Det ska förmedlas kontakter med företag. Det kan handla om jobb men också om t.ex. praktikplatser. Det ska bli möjligt att få veta mer om olika utbildningar och hjälp att komma in på dem. Det skulle kanske även kunna möjliggöras alternativa bedömningar av dem som deltar som sen i form av t.ex. intyg kan användas i kontakter med företag och utbildningar. Vi kan engagera studenter från Malmö Högskola i arbetet. Jag kan se framför mig att vi utvecklar kontakter med alla möjliga aktörer och blir ett dynamiskt centrum för en förnyelse av Malmö utifrån tänkandet i Malmökommissionens slutrapport. Alla dessa ungdomar ska kunna delta, inte för att de är störiga och jobbiga eller mindre värda. Vi vill att de ska delta eftersom vi tror att de ha något viktigt att bidra med för att Malmö ska bli en kvalitetskunskapsstad.

För att detta ska lyckas krävs det ett aktivt ägarskap inom ramen för en effektiv och genomskinlig projektorganisation. Det krävs en samverkan mellan viktiga aktörer och organisationer som bygger på gemensam kunskapsbildning varvat med handling. Här måste vi bygga vidare på lärdomarna från förstudien och dess "goda mötena" med bl.a. spaningar och ett lyhört ledarskap. Det krävs också ett utvecklingsinriktat lärande som leder till multiplikatoreffekter. Därför måste vi i ett genomförandeprojekt bygga in möjligheter att

prata och reflektera om problem och lösningar, symptom och orsaker. Det behövs också framgångskriterier och jag föreslår att vi börjar med de åtta från Citispyce.

Det kommer sen att bli en viktig del i processen att utveckla dem.

Jag tänker att detta förslag stämmer ganska bra med den idé som Alexandra tog upp på möte 7. Som hon beskrev det handlar hennes idé om "hur vi kanske skulle kunna arbeta för att få ihop individ och system" och det ser hon som två nivåer, vilka vi ska arbeta parallellt med, där det "vi gör på individnivå både ska vara individstärkande och agera som systemfelsindikatorer, dvs. projekten ska genom arbetet med unga kunna identifiera vad som behöver förändras för att ungas situation inte ska återupprepas gång på gång. Sedan kan vi lyfta upp dessa resultat på systemnivå." I mitt förslag ser jag inte detta som två nivåer. Ungdomarna ska först och främst delta för att vi tillsammans ska försöka göra Malmö till en kvalitetskunskapsstad. Det ska således handla om systemförändring. Och det ska vara på riktigt. Och ungdomarna ska bidra till det. Det är ingenting som först ska göras utanför systemet för att sen resultatet av detta ska "lyftas upp" till en systemnivå. Vi ska genom projektet skapa ett utrymme i systemet varifrån vi med ungdomarnas hjälp kan förändra det.

Det ska samtidigt göras i former som blir "individstärkande" för ungdomarna. Stöd av olika slag ska finnas tillgängligt. Kontakter ska förmedlas. Genom utbyggnaden av ett allt större kontaktnät förmedlar och sprider vi också vårt tänkande om kvalitetskunskapsstaden. Vi möjliggör därigenom också för andra att delta. Som Alexandra också säger på möte 7 bör ett genomförandeprojekt ha en "koppling till individen och de brister som idag finns mellan individ och struktur". Så menar jag att det blir i mitt förslag. Vi ska med hjälp av ungdomarna ta reda på vad det finns för brister mellan individ och struktur men inte i första hand för den enskildes skull utan för att det blir bra för alla om dessa brister åtgärdas. Det är den generella

välfärdens tänk som ska gälla, inte den selektiva. Då blir det så viktigt att ersätta kvantitetskunskapssynen med en kvalitetskunskapssyn för annars blir det inte begripligt vad dessa ungdomar kan bidra med. Det är som samverkande företrädare av en kvalitetskunskapssyn vi kan bryta ner denna barriärsak.

APPENDIX:

DELTAGANDE AKTÖRER I UTVECKLINGSGRUPPEN

Förstudiens koordineringsgrupp

Koordineringsgruppen har ansvarat för att planera och leda förstudien, förse utvecklingsgruppen med underlag samt slutrapport. Arbetet med att koordinera förstudien har omfattat totalt 120 procent fördelat på flera personer och organisationer. Syftet har varit att uppnå större dynamik och bredd i kompetens. Rädda Barnen Region Syd har varit administrativt-, ekonomiskt- och arbetsgivaransvarig.

Bestod av:

Alexandra Fritzson - (föräldraledig från november)/Lina Gustavsson (vik.), projektledare Rädda Barnen samt ansvarig koordinator för förstudien och utvecklingsgruppen

Maria Leiner - verksamhetsutvecklare NÄTVERKET samt ansvarig koordinator för Tankesmedjan Idéburen sektor 3.0

Elin Dagerbo - Kommunikatör Centrum för publikt entreprenörskap samt ansvarig koordinator för Kunskapsresan

Rädda Barnen

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter. Uppdraget är att verka för och inspirera till genomgripande förändringar i hur barn behandlas och att uppnå bestående förändringar i deras liv. Organisationen väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer – i Sverige och i världen. Arbetet sker genom samarbete med forskning, direkt verksamhet för barn, kunskapsförmedling och kompetensutveckling samt politiskt påverkansarbete. Rädda Barnen Regions Syds uppdrag är att stödja och utveckla det lokala och regionala barnrättsarbetet i Skåne, Blekinge, Kronoberg, Jönköping och Kalmar län.

Representerad av:

Mikael Sandgren, Regionchef

NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne

NÄTVERKET är en intresseorganisation för idéburna organisationer i Skåne. Genom kunskapsutveckling, omvärldsbevakning och påverkansarbete skapar NÄTVERKET förutsättningar för idéburna organisationer att tillsammans med den offentliga sektorn, näringslivet, akademien och enskilda engagerade medborgare kunna ta ansvar för den miljömässiga, sociala, ekonomiska och kulturella utvecklingen i regionen.

Representerad av:

Christoph Lukkerz, verksamhetsutvecklare för NÄTVERKET

Centrum för Publikt Entreprenörskap, CPE

CPE är ett resurscentrum för individer och organisationer som har en samhällsutvecklande idé. CPE stöttar samhällsentreprenöriella initiativ i hela Skåne genom att erbjuda stöd inom organisering, finansiering, kommunikation, social mobilisering och tillgång till sektorsöverskridande nätverk.

Representerad av:

Ingmar Holm, projektledare för CPE

PwC

PwC är en revisions- och redovisningsbyrå och finns etablerad i stora delar av världen. PwC erbjuder tjänster för allt ifrån löpande bokföring, bokslut och årsredovisningar till uppföljning, analys och revision. PwC erbjuder också stöd till verksamhets- och organisationsutveckling med målet att medverka till ett förtroendefullt och väl fungerande privat, offentligt och ideellt företagande. Byrån är sedan 2004 representerade i styrelsen för MINE (Etnisk mångfald i näringslivet).

Representerad av:

Eva Lidmark, Senior Manager. Rådgivare för offentlig sektor

Region Skåne

Region Skåne ansvarar för bland annat hälso- och sjukvård och regional utveckling i Skåne. Region Skåne leder arbetet med att ta fram en regional utvecklingsstrategi, samordna olika aktörernas arbete, skapa mötesplatser och nätverk samt ansvarar för uppföljningen av utvecklingsarbetet. Den regionala utvecklingsstrategin ”Skåne 2030” antogs 2014. Region Skåne har en överenskommelse om samverkan med den idéburna sektorn i Skåne.

Representerad av:

Ann-Christine Lundkvist, utvecklingsstrateg, regional utveckling/område samhällsplanering

Hållbar Utveckling Skåne

HUT Skåne är en partipolitiskt obunden ideell förening med uppdraget är att främja dialog mellan olika aktörer i regionen, både vad gäller hållbar utveckling i ett miljöperspektiv och socialt hållbar utveckling i Skåne. HUT Skåne verkar för att utöka kontaktytorna och skapa nya mötesplatser för medlemmar och andra intresserade.

Representerad av:

Helena Thelander, verksamhetsledare

Malmö stad

Malmö är regionens största stad med nästan 320 000 invånare. Malmö har ett rikt utbud av olika fritids-, förenings- och kulturverksamheter och ett utvecklat näringsliv. Befolkningen är förhållandevis ung med tyngdpunkt på åldersgruppen 0-10 år samt 20-40 år, vilket bland annat kan förklaras med den stora andelen ungdomar, studenter och nysvenskar som söker sig till kommunen. En av Malmös största utmaningar är den sociala segregation och de ojämlika levnadsförutsättningar som råder mellan olika områden och människor. 2010 beslutade kommunfullmäktige att tillsätta en kommission för ett socialt hållbart Malmö. Kommissionens två huvudrekommendationer är att 1) etablera en social investeringspolitik som kan utjämna skillnaderna i levnadsvillkor och göra samhällssystemen mer jämlika samt 2) förändra processerna genom att skapa kunskapsallianser och demokratiserad styrning.

Representerad av:

Tom Roodro, planeringssekreterare, välfärdsavdelningen

Länsstyrelsen Skåne

Länsstyrelsen är regeringens företrädare i länet och fungerar som utvecklingspartner i frågor som rör länets utveckling. Länsstyrelsen är beslutsfattande myndighet inom flera olika ansvarsområden, exempelvis samhällsplanering, landsbygdsutveckling, sociala utmaningar, kulturmiljö och krisberedskap. Inom området social hållbarhet har länsstyrelsen uppdrag som rör mänskliga rättigheter, integration, folkhälsa, jämställdhet och barnperspektiv.

Representerad av:

Mattias Larsson, utvecklingsstrateg, social hållbarhet.

Malmö högskola

Vid Malmö högskola bedrivs flervetenskaplig forskning för att möta framtidens utmaningar och forskningen ska bidra till utvecklingen av ett hållbart samhälle. Ambitionen är att forskningen ska vara väl förankrad i det omgivande samhället. Högskolan har därför utvecklat en aktiv samverkan med såväl näringsliv som offentlig sektor och frivilligorganisationer inom många olika områden. I förstudien har högskolan representerats av institutionen för Urbana Studier. Det är en tvärvetenskaplig institution med forskning inom områden som stadsutveckling, sociala relationer, arbete och urban integration. Flera forskare från Malmö högskola var kommissionärer i Malmökommissionen.

Representerad av:

Mikael Stigendal, professor i sociologi.

Partners i FSF-förstudien

